

Valideringsstudie van twee Belgische inkomenssurveys

Diane Proost
Rudi Van Dam
Karel Van den Bosch

december 1996

INHOUD

Inleiding	1
1. Beschrijving van de inkomensverschillen	2
1.1. Vergelijking van inkomensniveaus tussen de bestanden	2
1.2. Inkomensongelijkheid en bestaansonzekerheid in België	8
1.3. Inkomensongelijkheid tussen de gewesten	10
1.4. Inkomensevolutie	11
2. Elementen voor verklaring van de inkomensverschillen	12
2.1. Steekproefopstelling: vergelijking en validering	12
2.2. Herweging	19
2.3. Wijze van inkomensbevraging en -beantwoording	26
3. Interne validering: evaluatie van de validiteit van de inkomensmeting a.h.v. varianties en covarianties	31
4. Vergelijking inkomensniveau met externe bronnen	33
4.1. Niveauverschillen	33
4.2. Trendverschillen (1985-1988-1992)	41
4.3. Regionale verschillen	41
5. Samenvatting	44
Bijlage	45

Inleiding ⁽¹⁾

Enquêtegegevens met betrekking tot het inkomen van huishoudens en personen zijn een noodzakelijke bron voor het sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar o.a. de inkomensverdeling onder de bevolking, armoede, de doelmatigheid van de sociale zekerheid. Enkel via surveys kan een volledig beeld bekomen worden van de cumulatie of wisselwerking van diverse inkomensbronnen op het niveau van de meest relevante onderzoekseenheid (het huishouden of het individu) en dit voor de volledige populatie. Deze gegevens vormen een onmisbare aanvulling op administratieve gegevens op micro- (fiscale gegevens) en macro- (nationale rekeningen) vlak. Het is dan ook belangrijk, zowel vanuit wetenschappelijk als vanuit beleidsmatig oogpunt, dat regelmatig een inkomensbevraging plaatsvindt.

Sinds 1976 organiseert het *Centrum voor Sociaal Beleid (CSB-UFSIA)*, met steun van de overheid, een dergelijke inkomensbevraging (1976, 1982, 1985, 1988, 1992). Sinds 1985 betreft het een panel onderzoek: *Sociaal Economisch Panel (SEP)*. Om ook naar de toekomst toe de beschikbaarheid van inkomensgegevens te vrijwaren werd bij het opstarten van de *Panel Study on Belgian Households (PSBH)* door de onderzoeksgroepen van *UIA en ULg* in 1992 op vraag van het CSB een sociaal-economische module aan de vragenlijst toegevoegd. Aangezien de eerste golf van de PSBH nagenoeg samenviel met de 1992-survey van het CSB bood dit een unieke gelegenheid voor een valideringsoefening van de inkomensmeting op de twee data-bestanden.

De onderstaande tekst bevat de resultaten van deze valideringsoefening. Daaruit blijkt dat er tussen beide databestanden naast grote overeenkomsten, ook opvallende verschillen bestaan. Met name het inkomensniveau verschilt aanzienlijk. De beschrijving van dit verschil en de poging tot verklaring staan centraal in deze tekst. In een eerste deel worden de belangrijkste inkomensverschillen beschreven. Elementen tot verklaring van deze verschillen worden uitgewerkt in een tweede deel. Hier worden de steekproefstatistieken van de bestanden naast elkaar geplaatst en tevens vergeleken met NIS-gegevens. Vervolgens wordt in dit deel de wijze van inkomensbevraging en -opgave door de respondenten vergeleken. In een derde deel wordt de validiteit van de inkomensmeting nagegaan aan de hand van varianties en covarianties. Na deze interne validering volgt een externe validering, d.w.z. dat de gemiddelde inkomens van de bestanden worden vergeleken met externe bronnen.

De gegevens werden verzameld door respectievelijk het Centrum voor Sociaal Beleid (CSB) voor het Sociaal Economisch Panel (SEP) en onderzoeksgroepen van UIA (o.l.v. Prof. T. Jacobs) en ULg (o.l.v. Prof. B. Bawin) voor de Panel Study on Belgian Households (PSBH). De onderzoeksdoelstelling van beide surveys is niet volledig identiek. Het SEP peilt uitsluitend naar sociaal-economische gegevens, met de nadruk op inkomensbevraging. De PSBH heeft een breder onderzoeksopzet. Naast een inkomensbevraging bevat de vragenlijst een uitgebreide gezinssociologische component. Beide surveys worden geacht een

---

(1) Wij danken de professoren T. Jacobs, H. Meulemans (UIA), J. Billiet, E. Schokkaert, A. De Coster (KULeuven), P. Pestieau en S. Perelman (ULg) en hun medewerkers voor hun reacties op eerdere versies van de studie. De verantwoordelijkheid voor de weergegeven resultaten blijft vanzelfsprekend uitsluitend bij de auteurs.

(2) Wij danken de professoren T. Jacobs, H. Meulemans (UIA), J. Billiet, E. Schokkaert, A. De Coster (KULeuven), P. Pestieau en S. Perelman (ULg) en hun medewerkers voor hun reacties op eerdere versies van de studie. De verantwoordelijkheid voor de weergegeven resultaten blijft vanzelfsprekend uitsluitend bij de auteurs.

representatief beeld te geven van de Belgische private huishoudens en de personen die daarin leven. Het survey-design is voor SEP en PSBH grosso modo identiek ⁽³⁾. De veldwerkperiode van het SEP liep van december 1991 tot april 1992. Het veldwerk van de PSBH startte april 1992 en werd afgerond in het najaar. De data-verwerking en cleaning van beide bestanden gebeurde onafhankelijk van elkaar door de respectievelijke onderzoeksgroepen. Een aantal identieke basiscontroles werden toegepast.

In functie van de validering werd door het CSB voor beide bestanden een identieke imputatie-procedure toegepast voor ontbrekende inkomens. Er werd voor beide bestanden een identieke set onderzoeksvariabelen aangemaakt.

1. Beschrijving van de inkomensverschillen

1.1. Vergelijking van inkomensniveaus tussen de bestanden

Een vergelijking van de inkomenshoogte tussen beide bestanden leert dat de gemiddelde gezinsinkomens hoger liggen in het PSBH-bestand uitgezonderd de werkloosheidsuitkeringen. De grootste verschillen situeren zich bij het totaal gezinsinkomen en het arbeidsinkomen. Het maandelijks ontvangen arbeidsinkomen per huishouden ligt in PSBH 5.700 BEF hoger dan in SEP. De verschillen in het totaal gezinsinkomen nemen een zelfde omvang aan. Een PSBH-huishouden ontvangt gemiddeld 75.899 BEF per maand, een SEP-huishouden ontvangt 70.000 BEF (zie grafiek 1 en tabel 1) ⁽⁴⁾.

De inkomensverschillen tussen de bestanden zijn voor alle inkomensgroepen dubbel zo groot in het Waalse gewest als in het Vlaamse gewest. Het verschil in totaal gezinsinkomen bedraagt 13.4% in Wallonië, tegenover 6% in Vlaanderen. De cijfers leiden tot zeer verschillende conclusies inzake de gewestelijke inkomensverschillen. We komen hier in een apart hoofdstuk op terug.

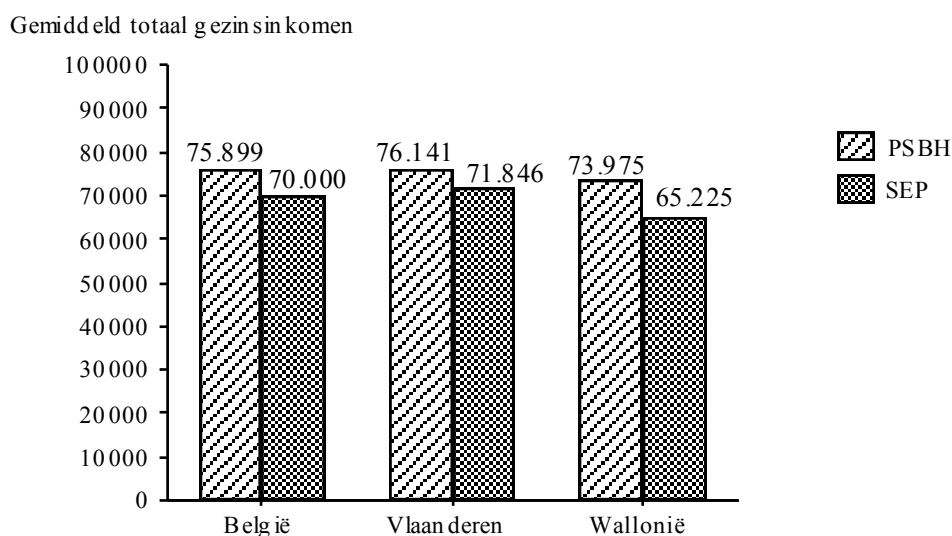

⁽³⁾ Voor een toelichting bij het survey-design: zie bijlage.

⁽⁴⁾ Door toepassing van een t-test werd het verschil in gemiddelden significant bevonden voor wat het totaal gezinsinkomen en het arbeidsinkomen betreft. Met behulp van een regressie-analyse werd de invloed van het soort steekproef (PSBH of SEP) op de inkomenshoogte bestudeerd. Het effect van andere variabelen die een mogelijke invloed uitoefenen werd constant gehouden. Deze oefening leidde tot identieke bevindingen als de t-test.

Voor beide steekproeven werd het 95% - betrouwbaarheidsinterval voor het gezinsinkomen berekend, rekening houdend met design-kenmerken (Jackknife replicatie). Voor de PSBH bedraagt dit: 73.607 - 78.189 (standaardfout: 1168); voor het SEP bedraagt dit, bij benadering: 67.669 - 72.102 (standaardfout: 1130). De SEP-standaardfout is overschat aangezien bij de berekening geen rekening werd gehouden met de stratificatie van clusters. We merken op dat de betrouwbaarheidsintervallen niet overlappen.

Grafiek 1: Gemiddeld totaal gezinsinkomen, PSBH - SEP 1992.

Tabel 1: Aantal ontvangende huishoudens en gemiddeld inkomen, PSBH - SEP 1992.

België	% ontvangende huishoudens		gemiddelde uitkering		
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	% verschil
totaal gezinsinkomen	100.0	100.0	75.899	70.000	+8.4%
arbeidsinkomen	62.9	65.5	74.391	68.673	+8.3%
werkloosheidsuitkering	16.7	15.9	15.700	16.139	-2.7%
pensioen	36.4	34.4	38.179	36.861	+3.6%
ziv-uitkeringen	10.3	8.3	20.722	19.861	+4.3%
Vlaanderen	% ontvangende huishoudens		gemiddelde uitkering		
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	% verschil
totaal gezinsinkomen	100.0	100.0	76.141	71.846	+6.0%
arbeidsinkomen	64.5	68.3	75.057	71.029	+5.7%
werkloosheidsuitkering	16.3	13.1	14.234	14.245	-0.1%
pensioen	36.1	33.4	36.241	36.082	+0.4%
ziv-uitkeringen	10.6	7.8	20.395	19.994	+2.0%
Wallonië	% ontvangende huishoudens		gemiddelde uitkering		
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	% verschil
totaal gezinsinkomen	100.0	100.0	73.975	65.225	+13.4%
arbeidsinkomen	60.6	58.1	72.242	64.148	+12.6%
werkloosheidsuitkering	18.5	21.0	16.607	18.064	-8.1%
pensioen	37.7	38.9	40.117	36.473	+10.0%
ziv-uitkeringen	10.4	10.0	20.301	19.494	+4.1%

Het verschil in het gemiddeld totaal huishoudinkomen tussen het PSBH- en het SEP-bestand is voelbaar in alle inkomensdecielen, m.a.w. PSBH weerspiegelt in alle geledingen van de inkomensverdeling een hoger inkomen dan SEP. De grootte van de inkomensverschillen varieert echter naargelang het inkomensdeciel. Het laagste deciel vertoont een

inkomensverschil van 6.4%. In het tweede deciel ligt dit op een lager niveau, namelijk 2%. Vanaf dit tweede deciel tot en met het negende deciel nemen de inkomensverschillen geleidelijk aan toe tot 9%. De overgang naar het hoogste deciel gaat gepaard met een aanzienlijke sprong. Hier is het inkomensverschil tussen de bestanden ongetwijfeld het grootst, namelijk 16.7%.

Het Vlaamse en het Waalse gewest onderscheiden zich naar inkomenshoogte en naar omvang van de inkomensverschillen maar de vastgestelde tendenzen zijn hier identiek als voor geheel België. Het laagste deciel vertoont namelijk een aanzienlijk verschil dat kleiner wordt in het tweede deciel. Vanaf dan neemt de grootte van de verschillen langzaam toe tot en met het negende deciel. In het hoogste deciel wordt telkens het grootste verschil genoteerd.

Tabel 2: Gemiddeld gezinsinkomen naar inkomensdecielen, PSBH - SEP 1992.

België	PSBH	SEP	% verschil
1	23.146	21.755	+6.4%
2	33.354	32.711	+2.0%
3	42.066	40.867	+2.9%
4	51.435	50.033	+2.8%
5	61.761	59.013	+4.7%
6	72.620	68.659	+5.8%
7	83.784	78.259	+7.1%
8	97.369	88.947	+9.5%
9	115.879	106.196	+9.1%
10	177.754	152.335	+16.7%
Vlaanderen	PSBH	SEP	% verschil
1	22.972	21.497	+6.9%
2	33.096	32.959	+0.4%
3	42.752	42.156	+1.4%
4	52.656	52.257	+0.8%
5	63.905	61.796	+3.4%
6	74.934	71.499	+4.8%
7	85.365	80.657	+5.8%
8	98.617	91.151	+8.2%
9	115.575	108.655	+6.4%
10	171.536	155.964	+10.0%
Wallonië	PSBH	SEP	% verschil

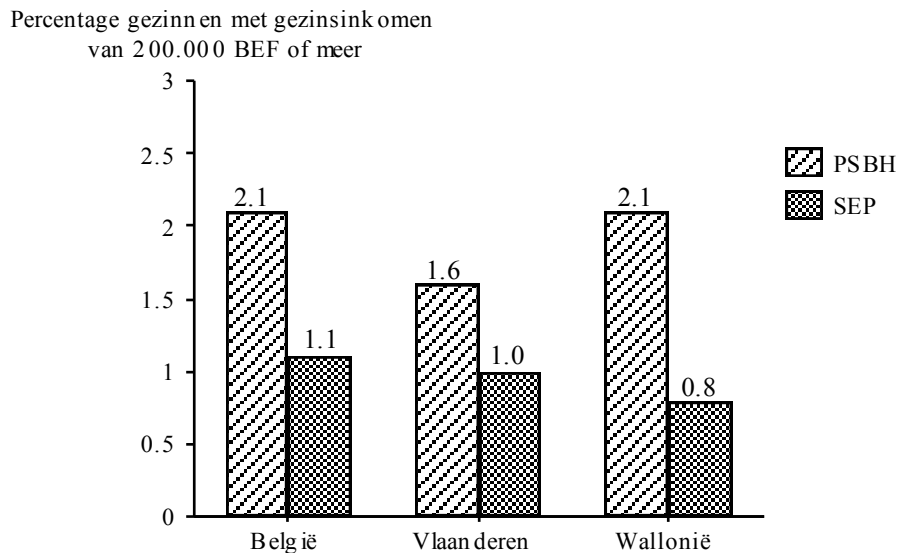

1	23.830	21.667	+10.0%
2	33.629	31.218	+7.7%
3	41.303	38.807	+6.4%
4	49.905	46.188	+8.1%
5	58.862	53.531	+10.0%
6	68.972	61.136	+11.0%
7	79.990	71.762	+11.5%
8	94.351	83.618	+12.8%
9	113.974	99.494	+14.6%
10	175.665	143.729	+22.2%

In vergelijking met het SEP-bestand telt het PSBH-bestand meer huishoudens met een zeer hoog totaal gezinsinkomen (zie tabel 3 en grafiek 2). Het aantal huishoudens met een maandelijks gezinsinkomen van 200.000 BEF of meer bedraagt 2.1% (= 91 huishoudens) in PSBH en slechts 1.1% (= 40 huishoudens) in SEP. De allerhoogste inkomens m.n. deze van 300.000 BEF per maand of meer zijn dun vertegenwoordigd in SEP (6 huishoudens) terwijl hun aantal in PSBH op 20 ligt. Het gemiddeld bedrag voor deze laatste groep bedraagt 305.213 BEF in het SEP-bestand en 414.956 BEF in het PSBH-bestand.

Grafiek 2: Percentage huishouden met een gemiddeld totaal gezinsinkomen van 200.000 BEF of meer, PSBH-SEP 1992.

Tabel 3: Percentage huishoudens naar inkomenshoogte, PSBH - SEP 1992.

Totaal gezinsinkomen	België		Vlaanderen		Wallonië	
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	PSBH	SEP
0 - 99.999 BEF	76.4	81.6	75.5	80.2	78.3	84.9
100.000 - 199.999 BEF	21.5	17.3	22.9	18.8	19.6	14.3
200.000 - 299.999 BEF	1.6	0.9	1.3	0.8	1.7	0.7
300.000 of meer	0.5	0.2	0.3	0.2	0.4	0.1

Het hogere gemiddelde gezinsinkomen in het PSBH-bestand kan het vermoeden doen rijzen dat het gemiddeld aantal uitkeringstrekkers per huishouden in het PSBH-bestand groter is dan in het SEP-bestand. De cijfers tonen dit echter niet aan. In aantal inkomensstrekkers per huishouden worden slechts minieme verschillen vastgesteld tussen de twee data-bestanden.

In tabel 4 worden de verschillen in het totaal gezinsinkomen meer gedetailleerd bekeken. Ze worden namelijk opgesplitst naar geslacht, leeftijd en beroepsgroep van het gezinshoofd. De verschillen tussen de bestanden concentreren zich niet in bepaalde socio-professionele groepen. Zij situeren zich zowel bij gezinnen met een mannelijk als bij gezinnen met een vrouwelijk gezinshoofd. Ook in alle leeftijds- en in alle beroepsgroepen worden inkomensverschillen gesignaleerd. De omvang en de richting van het verschil varieert echter.

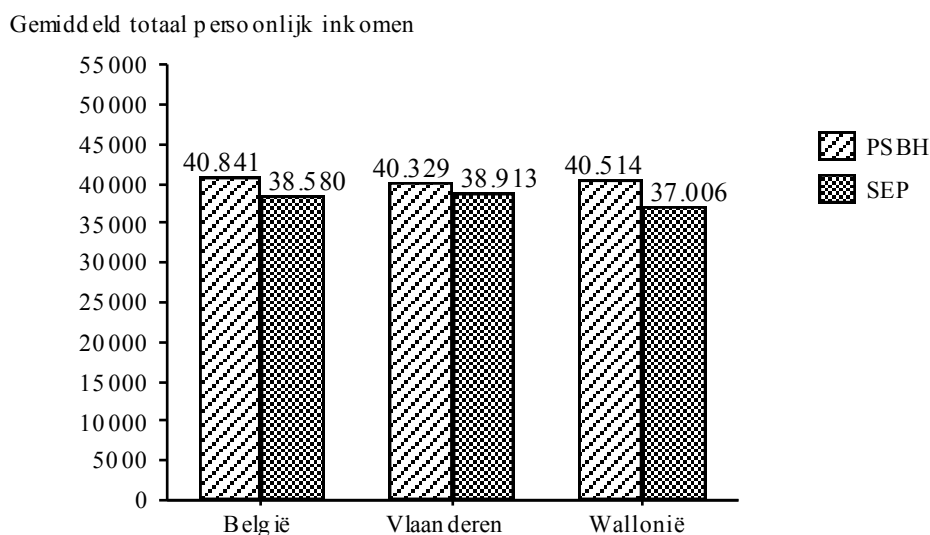

Op het individuele niveau verhouden de inkomens zich op een analoge wijze als op het gezinsniveau. Het totaal persoonlijk inkomen bedraagt 40.841 BEF per maand in PSBH en 38.580 BEF in SEP. Het gemiddeld individueel arbeidsinkomen bedraagt 47.433 BEF in PSBH en 44.149 BEF in SEP. De verschillen zijn het grootst in Wallonië. Het bestandsverschil in persoonlijk inkomen bedraagt 3.6% in Vlaanderen en 9.5% in Wallonië.

Grafiek 3: Gemiddeld totaal persoonlijk inkomen, PSBH - SEP 1992.

Tabel 5: Aantal ontvangende individuen en gemiddeld inkomen, PSBH - SEP 1992.

België	% ontvangende individuen		Gemiddeld ontvangen bedrag		
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	% verschil
totaal individueel inkomen	61.6	61.1	40.841	38.580	+5.9%
arbeidsinkomen	37.5	38.4	47.433	44.149	+7.4%
werkloosheidsuitkering	6.8	6.4	14.800	15.095	-2.0%
pensioen	17.3	16.3	30.549	29.339	+4.1%
ziv-uitkering	4.1	3.3	19.710	18.735	+5.2%
Vlaanderen	% ontvangende individuen		Gemiddeld ontvangen bedrag		
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	% verschil
totaal individueel inkomen	61.5	61.9	40.329	38.913	+3.6%
arbeidsinkomen	38.5	41.0	46.863	44.312	+5.8%
werkloosheidsuitkering	6.3	5.1	13.702	13.547	+1.1%
pensioen	17.0	16.0	28.733	28.204	+1.9%
ziv-uitkering	4.1	3.0	19.712	19.242	+2.4%
Wallonië	% ontvangende individuen		Gemiddeld ontvangen bedrag		
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	% verschil

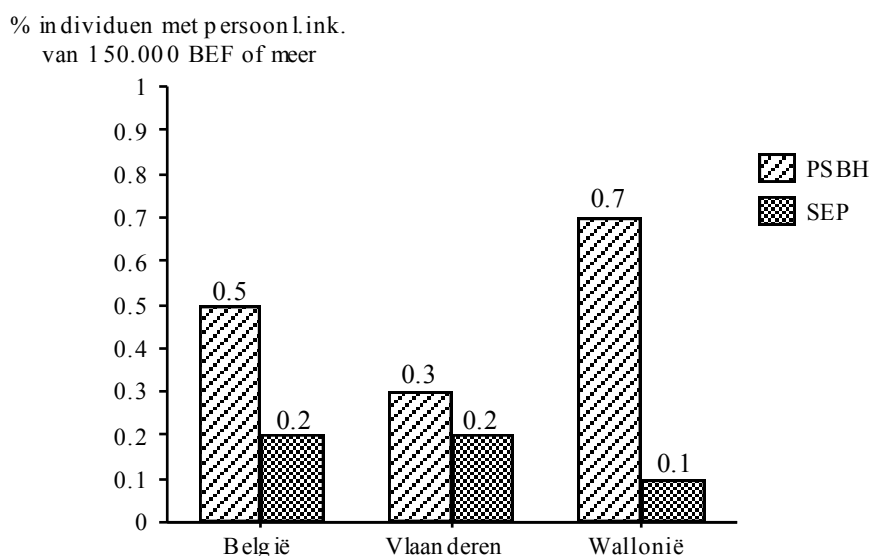
---

totaal individueel inkomen	61.7	60.2	40.514	37.006	+9.5%
arbeidsinkomen	36.0	33.1	46.897	43.331	+8.2%
werkloosheidsuitkering	7.7	8.7	15.399	16.779	-8.2%
pensioen	17.9	18.2	32.493	29.931	+8.6%
ziv-uitkering	4.3	4.1	19.113	18.170	+5.2%

In vergelijking met SEP telt PSBH veel meer individuen met een zeer hoog persoonlijk maandelijks inkomen. Het aantal personen met een totaal inkomen van 150.000 BEF of meer bedraagt 0.5% (57 personen) in PSBH t.o.v. 0.2% (21 personen) in SEP.

Grafiek 4: Percentage individuen met een totaal persoonlijk inkomen van 150.000 BEF per maand, PSBH - SEP 1992.

Tabel 6: Percentage individuen naar inkomenshoogte, PSBH - SEP 1992.

	België		Vlaanderen		Wallonië	
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	PSBH	SEP
0 - 24.999 BEF	52.6	52.7	52.6	51.5	53.1	54.9
25.000 - 49.999 BEF	31.4	33.5	31.6	34.2	31.3	32.9
50.000 - 74.999 BEF	11.1	10.3	11.1	10.9	11.1	8.7
75.000 - 99.999 BEF	3.2	2.3	3.2	2.1	2.8	2.3
100.000 - 149.999 BEF	1.2	1.1	1.2	1.1	1.0	1.1
150.000 - 199.999 BEF	0.2	0.1	0.2	0.1	0.2	0.1
200.000 BEF of meer	0.3	0.1	0.1	0.1	0.5	-

1.2. Inkomensongelijkheid en bestaansonzekerheid in België

De ongelijkheidscoëfficiënt volgens Theil wijst op een grotere inkomensongelijkheid voor PSBH dan voor SEP. Zelfs indien het aantal personen per huishouden in rekening wordt gebracht (gestandaardiseerd gezinsinkomen) kent het PSBH-bestand een grotere inkomensongelijkheid dan het SEP-bestand. Het aantal bestaansonzekere huishoudens situeert zich voor beide bestanden op eenzelfde niveau (17.7%) terwijl het aantal arme huishoudens voor PSBH beduidend hoger ligt in vergelijking met SEP (8.4% versus 6.0%).

Tabel 7: Ontbinding ongelijkheid volgens Theil en percentages bestaansonzekere huishoudens volgens CSB- en EG-norm, PSBH - SEP 1992, België.

	PSBH	SEP
Theil-coëfficiënten		
Totaal beschikbaar gezinsinkomen	.1540	.1337
Gestandaardiseerd gezinsinkomen	.0802	.0627
Percentage bestaansonzekeren		
CSB-norm	17.7	17.7
EG-norm	8.4	6.0

Door het hogere PSBH-gemiddelde ligt de EG-armoedenorm, berekend op basis van het gemiddeld totaal gezinsinkomen, hoger in PSBH dan in SEP. Dat is tevens de reden waarom in de PSBH-steekproef meer huishoudens onder de armoedenorm vallen dan in SEP. Het percentage arme PSBH-huishoudens (8%) weerspiegelt dus niet zozeer een hoger aantal lage inkomens huishoudens dan in het SEP-bestand (6%), veeleer een hoger gemiddeld inkomen als gevolg van de hogere inkomensopgave in PSBH die zich grotendeels situeert in de hoogste inkomensklasse. De EG-norm is dan ook een relatieve norm die voornamelijk de inkomensongelijkheid meet.

De CSB-norm, gebaseerd op het noodzakelijk geacht inkomen van de huishoudens die zich in een balanssituatie bevinden, ligt voor de meeste gezinstypes ook hoger in PSBH. De grootte van de verschillen is hier echter geringer.

Tabel 8: Sociale levensminima naar gezinstype volgens EG-norm en CSB-norm, PSBH - SEP 1992, België.

	CSB		EG	
	PSBH	SEP	PSBH	SEP
1 bejaarde	26.710	26.385	19.470	17.718
1 actieve	30.017	28.310	19.470	17.718
2 bejaarden	35.944	35.975	33.099	30.121
1 actieve + 1 bejaarde	39.252	37.901	33.099	30.121
2 actieven	42.560	39.826	33.099	30.121
2 actieven + 1 kind	51.931	48.894	42.834	38.980
2 actieven + 2 kinderen	57.413	54.199	52.569	47.839
2 actieven + 3 kinderen	61.302	57.962	62.304	56.698
1 actieve + 1 kind	39.389	37.378	29.205	26.577

1.3. Inkomensongelijkheid tussen de gewesten

Tot zover werden de inkomensniveaus vergeleken tussen de twee data-bestanden, binnen respectievelijk België, Vlaanderen en Wallonië. Vervolgens wordt de aandacht gericht op de inkomensverschillen tussen Vlaanderen en Wallonië, binnen respectievelijk het PSBH- en het SEP-bestand.

De SEP-inkomens wijzen op een *ongelijke welvaartsbasis* in Vlaanderen en Wallonië. Het gemiddeld *arbeidsinkomen* per hoofd van de bevolking is 22% hoger in Vlaanderen dan in Wallonië. In PSBH bedraagt dit verschil slechts 7% omdat het Waalse arbeidsinkomen er hoger ligt dan in SEP terwijl de Vlaamse bedragen zich op een zelfde niveau bevinden.

Aan Waalse zijde is er een aanzienlijk surplus inzake *inkomsten uit sociale zekerheid*. Het gemiddeld per capita SEP-inkomen uit sociale zekerheid is 27% hoger in Wallonië dan in Vlaanderen. Wederom is het verschil veel kleiner in PSBH (16%). De Waalse uitkeringen bedragen ongeveer evenveel, maar de Vlaamse uitkeringen liggen hoger in PSBH.

Tabel 9: Gemiddeld inkomen per hoofd van de bevolking naar inkomensbron (in BEF per maand), PSBH - SEP 1992, Vlaanderen - Wallonië.

	PSBH			SEP		
	VI.	Wall.	% verschil ^o	VI.	Wall.	% verschil
Totaal individueel inkomen	28.416	28.344	-0.3	26.882	25.093	-6.8
Inkomen uit arbeid	18.060	16.787	-7.2	18.153	14.348	-22.6
Inkomen uit sociale zekerheid	7.796	9.153	+16.4	6.949	9.003	+26.8
- Vervangingsinkomen	6.603	7.897	+18.3	5.811	7.721	+29.5
- Pensioen	4.177	4.832	+14.8	3.215	4.151	+26.4
- Werkloosheid	864	1.180	+32.3	697	1.457	+78.7
- Pensioen niet-bejaarden	700	961	+32.8	1.294	1.302	+0.6
- Ziekte- en invaliditeitsuitk.	809	809	0.0	581	753	+26.8
- Kinderbijslag	1.256	1.327	+5.5	1.138	1.282	+12.1

^o berekend over het gemiddelde voor Vlaanderen en Wallonië samen

De resultaten op *huishoudniveau* leiden tot identieke conclusies. Volgens SEP zijn de Waalse huishoudens met een *arbeidsinkomen* minder talrijk dan de Vlaamse (58% versus 68%), en het gemiddeld arbeidsinkomen ligt er beduidend lager (64.000 BEF versus 71.000 BEF). In PSBH is dit gewestelijk verschil geringer (61% versus 65% huishoudens met arbeidsinkomen). De gemiddelde arbeidsinkomens liggen er veel dichterbij elkaar (72.200 BEF versus 75.100 BEF) en liggen er op een hoger niveau dan de SEP-inkomens. Waalse huishoudens doen volgens SEP meer beroep op een *sociaal zekerheidsinkomen* (84% versus 78%) dat bovendien per uitkeringstrekkend huishouden gemiddeld hoger ligt dan in Vlaanderen (27.800 BEF versus 23.700 BEF). In PSBH nemen deze verschillen een veel kleinere omvang aan (84% versus 82% en 28.400 BEF versus 25.400 BEF)

Tabel 10: Percentage huishoudens met een bepaald inkomen en gemiddelde bedragen, PSBH - SEP 1992, Vlaanderen - Wallonië.

	PSBH				SEP			
	%		bedrag		%		bedrag	
	VI.	Wall.	VI.	Wall.	VI.	Wall.	VI.	Wall.
totaal gezinsinkomen	100.0	100.0	76.141	73.975	100.0	100.0	71.846	65.225
arbeidsinkomen	64.5	60.6	75.057	72.272	68.3	58.1	71.029	64.148
werkloosheidsuitkering	16.3	18.5	14.234	16.607	13.1	21.0	14.245	18.064
pensioen	36.1	37.7	36.241	40.117	33.4	38.9	36.082	36.473
ziv-uitkering	10.6	10.4	20.395	20.301	7.8	10.0	19.994	19.494
kinderbijslag	42.5	43.1	7.913	8.042	40.8	39.3	7.463	8.475
sociale zekerheidsuitk.	82.1	84.0	25.441	28.424	78.2	84.2	23.736	27.808

De inkomenskloof tussen Waalse en Vlaamse huishoudens is drie maal zo groot in SEP (10%) dan in PSBH (3%). Het gewestelijk onderscheid in bestaansonzekerheid gebaseerd op SEP-cijfers is nauwelijks terug te vinden in PSBH. SEP telt 16% bestaansonzekere gezinnen in Vlaanderen, 22% in Wallonië. PSBH telt 17% bestaansonzekere gezinnen in Vlaanderen en 19% in Wallonië. Ook inzake armoede (EG-norm) is de gewestelijke kloof groter in SEP dan in PSBH.

Tabel 11: Percentage bestaansonzekere/arme huishoudens volgens CSB- en EG-norm, PSBH - SEP 1992, Vlaanderen - Wallonië.

	PSBH		SEP	
	Vlaanderen	Wallonië	Vlaanderen	Wallonië
CSB-norm	17.1	19.1	16.3	21.6
EG-norm	8.2	9.2	5.0	8.4

De SEP-cijfers wijzen op een sterke afhankelijkheid van sociale zekerheidsuitkeringen bij Waalse huishoudens. Indien men het gezinsinkomen vermindert met de sociale zekerheidsuitkeringen dan komt slechts 50% van de Waalse huishoudens boven de armoededrempel uit. In Vlaanderen slaagt 63% van de gezinnen erin om aan de armoede te ontsnappen zonder sociale zekerheidsuitkeringen. Volgens PSBH is 52% van de Waalse huishoudens niet afhankelijk van de sociale zekerheid, in Vlaanderen is dat 56%. Het verschil in afhankelijkheid tussen Vlaanderen en Wallonië is hier veel kleiner. De Vlaamse afhankelijkheid in PSBH is veel hoger dan in SEP en de Waalse afhankelijkheid is kleiner.

1.4. Inkomensevolutie

De inkomensevolutie en de wijziging in welvaartssituatie van de Belgische bevolking tussen 1985 en 1992 ziet er verschillend uit voor de twee bestanden. Aangezien SEP de enige gegevensbron is voor het jaar 1985, is de vergelijking van de inkomensevolutie maar mogelijk door zowel SEP 1992 als PSBH 1992 te vergelijken met de SEP-gegevens van 1985. De

inkomensstijging berekend op basis van het PSBH-bestand is voor alle inkomenssoorten veel hoger dan de stijging die wordt waargenomen met SEP-gegevens. In werkloosheidsuitkeringen wordt een dalende beweging waargenomen die sterker is voor het PSBH dan voor het SEP-bestand.

Tabel 12: Evolutie in gezinsinkomens 1985-1992, PSBH - SEP, België.

	1985 (SEP)		1992 (PSBH)	1992 (SEP)
	%	gemiddelde	% verschil	% verschil
Totaal gezinsinkomen	100.0	54.835	+38.4%	+27.7%
Arbeidsinkomen	67.3	54.120	+37.5%	+26.9%
Pensioenen	32.1	28.532	+33.8%	+29.2%
Werkloosheidsuitkering	12.1	16.505	-4.9%	-2.2%
Ziv-uitkering	6.8	18.510	+12.0%	+7.3%

Tabel 13: Evolutie in individuele inkomens 1985-1992, PSBH - SEP, België.

	1985 (SEP)		1992 (PSBH)	1992 (SEP)
	%	gemiddelde	% verschil	% verschil
Totaal gezinsinkomen	54.3	31.751	+28.6%	+21.5%
Arbeidsinkomen	35.2	36.440	+30.2%	+21.2%
Pensioenen	13.2	24.130	+26.6%	+21.6%
Werkloosheidsuitkering	4.6	15.379	-3.8%	-1.9%
Ziv-uitkering	2.5	17.825	+10.6%	+5.1%

2. Elementen voor verklaring van de inkomensverschillen

Nadat de verschillen inzake inkomensniveau werden beschreven, wordt in dit hoofdstuk gezocht naar mogelijke oorzaken. Daartoe wordt in eerste instantie de steekproefsamenstelling van beide bestanden naast elkaar geplaatst en, waar mogelijk, vergeleken met NIS-gegevens (Volkstelling 1991 en Enquête naar de beroepsbevolking 1992). Het effect van een neutralisatie van verschillen in samenstelling op het inkomensniveau via weging wordt onderzocht. In tweede instantie wordt de inkomensopgave in de twee bestanden vergeleken.

2.1. Steekproefsamenstelling: vergelijking en validering

Vergelijking van de twee steekproeven

Globaal gezien bestaan er grote gelijkenissen tussen de bestanden. De individuele verdelingen naar gewest, geslacht, leeftijdsgroep en naar burgerlijke staat zijn goed vergelijkbaar. Ook de gezinsverdelingen geven een min of meer identiek beeld van de Belgische bevolking. Zo blijkt de samenstelling van de huishoudens goed overeen te komen, alsook de verdeling naar het woningstatuut.

Hiernaast constateren we ook verschillen. De grotere aanwezigheid van kaderbedienden en de kleinere omvang van de arbeidersgroep in PSBH t.o.v. SEP, wijzen op een groter aantal van *beter betaalden* in PSBH (tabel 14). De verschillen nemen de grootste omvang aan in Wallonië. Een ander verschil, dat vooral grote vormen aanneemt in het Brusselse gewest, slaat op het geringer aantal *personen met een vreemde nationaliteit* in SEP (zie verder). Op gezinsniveau refereren we naar het kleiner aantal *alleenstaanden*, vooral bejaarde alleenstaanden in SEP. SEP bezit iets meer gezinnen bestaande uit 2 actieven zonder of met 1 kind terwijl PSBH meer gezinnen samengesteld uit 2 actieven en 3 kinderen telt (tabel 15).

Tabel 14: Percentage individuen naar beroepsgroep, PSBH - SEP 1992.

	PSBH			SEP		
	België	Vlaanderen	Wallonië	België	Vlaanderen	Wallonië
ongeschoolde arbeider	10.4	12.0	7.9	11.6	12.3	11.6
geschoolde arbeider	18.7	20.8	16.7	19.0	19.8	20.3
bediende	35.5	34.7	37.3	39.3	39.9	38.2
hoger bediende/kader	13.4	12.4	13.6	10.7	9.9	10.4
kleine zelfstandige	7.3	6.8	8.0	7.2	7.8	6.2
landbouwer	1.4	1.7	1.1	1.1	1.0	1.7
vrij beroep	3.1	2.6	3.3	2.4	2.2	2.4
ondernemer/groothandelaar	2.3	2.3	2.2	1.9	2.0	1.3
helper zelfstandige	2.0	1.8	2.5	2.9	2.3	3.0
andere	5.9	4.9	7.3	3.9	2.9	5.0

Tabel 15: Percentage gezinnen naar gezinstype, PSBH - SEP 1992.

	PSBH			SEP		
	België	Vlaanderen	Wallonië	België	Vlaanderen	Wallonië
1 bejaarde	13.6	12.9	14.4	11.3	10.7	12.9
1 actieve	9.8	7.8	10.2	9.6	8.5	10.9
2 bejaarden	11.0	11.5	10.6	9.6	9.5	10.9
1 actieve + 1 bejaarde	4.2	4.1	4.5	4.8	4.7	5.2
2 actieven	12.9	13.7	12.0	16.2	17.7	13.5
2 actieven + 1 kind	11.6	12.1	11.7	12.7	13.5	11.3
2 actieven + 2 kinderen	13.7	14.4	13.5	12.4	13.0	11.4
2 actieven + 3 kinderen	4.2	4.6	4.0	4.8	4.9	4.6
1 actieve + kinderen	4.2	3.6	5.0	4.1	3.1	4.5

Vergelijking met NIS-cijfers

De frequentieverdelingen van *individuen* naar gewest, geslacht, leeftijd en burgerlijke staat worden naast Volkstellingsgegevens van 1991 geplaatst. De vertegenwoordiging van personen met een vreemde nationaliteit wordt eveneens getoetst aan de Volkstellingscijfers. De aanwezigheid van verschillende beroepsgroepen wordt vergeleken met resultaten van de NIS-

enquête naar de beroepsbevolking. Het PSBH-bestand werd met behulp van NIS-gegevens gecorrigeerd voor de ongelijke selectiekansen over de *gewesten* waardoor de percentages zeer nauw bij mekaar aansluiten. In SEP is Vlaanderen een beetje over- en Brussel ondervertegenwoordigd. De Waalse SEP-huishoudens zijn in dezelfde mate aanwezig als in PSBH en NIS. De drie cijferbronnen weerspiegelen een min of meer identieke verhouding tussen de *geslachten*. Het aantal mannen situeert zich rond 49 %, het aantal vrouwen rond 51%. Vlaanderen vertoont een analoge verdeling, Wallonië geeft kleine verschillen. Ook de aanwezigheid van onderscheiden *leeftijdsgroepen* is goed vergelijkbaar. Beide bestanden vertonen een kleine oververtegenwoordiging van jonge kinderen en van de 25-34 jarigen. De 75-plussers zijn telkens ondervertegenwoordigd. Qua *burgerlijke staat* zijn de verschillen iets groter. PSBH kent een ondervertegenwoordiging van gehuwden. Weduwen/weduwnaars zijn in beide bestanden ondervertegenwoordigd. De PSBH-gescheidenen zijn talrijker in vergelijking met de twee andere bronnen.

Tabel 16: Percentage individuen naar gewest, geslacht, leeftijd en burgerlijke staat, PSBH - SEP - NIS 1992, België.

	PSBH	SEP	NIS
Vlaanderen	57.9	59.5	57.8
Wallonië	32.6	32.5	32.6
Brussel	9.5	7.9	9.6
man	49.0	48.8	48.9
vrouw	51.0	51.2	51.1
0-14 jaar	21.1	19.7	18.2
15-24 jaar	12.5	14.8	13.7
25-34 jaar	17.2	16.9	15.9
35-44 jaar	14.2	14.3	14.6
45-54 jaar	10.7	11.1	11.2
55-64 jaar	10.4	10.2	11.4
65-74 jaar	8.8	8.1	8.5
75+	5.2	4.8	6.6
ongetrouwd	41.2 °	40.0	38.8
getrouwd	47.4	50.7	50.1
weduwstaat	6.3	5.7	7.7
gescheiden	5.1	3.5	3.8

° bevat missings op de variabele burgerlijke staat, de categorie 'ongetrouwd' is niet aanwezig in de PSBH-vragenlijst.

Tabel 17: Percentage individuen naar gewest, geslacht, leeftijd en burgerlijke staat, PSBH - SEP - NIS 1992, Vlaanderen - Wallonië.

	Vlaanderen			Wallonië		
	PSBH	SEP	NIS	PSBH	SEP	NIS
man	49.1	49.6	49.4	48.8	47.9	48.5
vrouw	50.8	50.4	50.6	51.2	52.1	51.5
0 -14 jaar	20.7	19.6	18.0	21.6	19.3	18.7
15-24 jaar	12.7	14.4	13.7	12.1	14.7	14.0
25-34 jaar	17.7	16.9	16.2	16.1	16.4	15.3
35-44 jaar	13.7	15.0	14.5	15.0	13.3	14.9
45-54 jaar	10.8	11.4	11.7	10.7	10.3	10.4
55-64 jaar	10.5	10.4	11.5	10.4	10.5	11.3
65-74 jaar	8.4	7.5	8.1	9.1	10.2	8.9
75+	5.3	4.8	6.4	4.8	5.1	6.5
ongehuwd	39.7 °	39.5	37.6	42.1 °	39.5	39.1
gehuwd	50.3	52.7	52.4	44.7	48.6	48.2
weduwstaat	6.1	4.9	6.8	6.9	7.7	9.0
gescheiden	3.9	2.8	3.1	6.4	4.2	4.3

° bevat missings op de variabele burgerlijke staat, de categorie 'ongehuwd' is niet aanwezig in de PSBH-vragenlijst.

Vervolgens behandelen we de minder sterke punten van de steekproeven. Voor SEP doelen we hiermee op de ondervertegenwoordiging van individuen met een vreemde nationaliteit in Brussel. Het zwakkere punt van PSBH zit bij de oververtegenwoordiging van de bedienden en de ondervertegenwoordiging van arbeiders, voornamelijk in Wallonië. Op het Belgisch niveau ligt het aantal personen met een vreemde nationaliteit dicht bij de volkstellingscijfers van 1991. Kleine afwijkingen gaan in de richting van een oververtegenwoordiging van vreemdelingen in het PSBH-bestand (10.5%) en een ondervertegenwoordiging in het SEP-bestand (7.7%). Een opdeling naar het land van herkomst leert dat de oververtegenwoordiging in PSBH zich vooral situeert bij de burgers van niet-Europese afkomst. De SEP-gegevens laten geen onderscheid naar land van herkomst toe.

Tabel 18: Percentage individuen met een vreemde nationaliteit, PSBH - SEP - NIS 1992, België.

	PSBH	SEP	Volkstelling 1981	Volkstelling 1991
Totaal	10.5	7.7	8.9	9.0
Europese Unie	5.8	-	6.1	5.5
Ander	4.7	-	2.8	3.5

Voor het Vlaamse gewest geldt een zelfde vaststelling als voor het Rijk. In Wallonië vertonen zowel het PSBH- als het SEP-bestand een lichte oververtegenwoordiging van personen met een vreemde nationaliteit.

Meest opmerkelijk zijn de Brusselse gegevens die een zeer sterke ondervetegenwoordiging tonen in het SEP-bestand. Het hoge arbeidsinkomen van personen met vreemde nationaliteit wonende te Brussel (in vergelijking met het inkomen van Belgen wonende te Brussel) doet vermoeden dat het hier vooral internationale ambtenaren/werknemers betreft. Door recente ontwikkelingen op internationaal niveau is hun aanwezigheid in het Brusselse gewest sterk gegroeid. Voor geheel België is er tussen 1981 en 1991 nauwelijks sprake van een toename van het aantal vreemdelingen, maar in Brussel groeide hun aantal aanzienlijk (van 23.8% naar 28.5%). Inwijkelingen die op geen enkele manier gerelateerd zijn met de oorspronkelijke SEP-steekproefhuishoudens (geselecteerd in 1985) zijn niet vertegenwoordigd in de panelbevolking die dateert van voor deze immigratie. Dit verklaart het lage percentage vreemdelingen in het SEP-bestand.

Tabel 19: Percentage individuen met een vreemde nationaliteit, PSBH - SEP - NIS 1992, Vlaanderen - Wallonië - Brussel.

	Vlaanderen			Wallonië			Brussel		
	PSBH	SEP	NIS	PSBH	SEP	NIS	PSBH	SEP	NIS
Totaal	4.7	3.8	4.5	14.6	12.1	11.4	31.6	18.6	28.5
Europese	2.2	-	2.4	10.0	-	8.8	13.8	-	13.0
Unie	2.5	-	2.1	4.6	-	2.6	17.8	-	15.4
Ander									

De bestandsgegevens inzake de beroepsactiviteit van volwassenen worden naast de resultaten van de NIS-enquête naar de beroepsbevolking (1992) geplaatst. Uit deze vergelijking blijkt vooreerst een zeer grote overeenkomst op de variabele 'activiteit' tussen de drie bronnen (tabel 20). Binnen de groep werkenden kunnen er echter wel verschillen vastgesteld worden (tabel 21). De vergelijking inzake beroepssituatie doet besluiten tot ten eerste een ondervetegenwoordiging van arbeiders in beide bestanden die zich het sterkst laat voelen in het PSBH-bestand en ten tweede tot een overvetegenwoordiging van bedienden die grotere vormen aanneemt in PSBH. Dit onderscheid tekent zich het sterkst in Wallonië. De verschillen wijzen in de richting van een grotere vertegenwoordiging van beter betaalde tewerkgestelden in het PSBH-bestand, en dan vooral in het Waalse gewest.

Tabel 20: Percentage individuen naar activiteit, PSBH - SEP - NIS (enq. beroepsbev. 1992), België - Vlaanderen - Wallonië.

	België			Vlaanderen			Wallonië		
	SEP	PSBH	NIS	SEP	PSBH	NIS	SEP	PSBH	NIS
militaire dienst	0.4	0.2	0.3	0.4	0.2	0.3	0.5	0.2	0.3
werkend	38.6	37.6	37.6	41.2	38.8	39.7	33.3	35.8	34.8
student jonger dan 15 jaar	8.5	7.4	8.1	7.8	7.3	7.8	8.8	7.5	8.5
personen ouder dan 65 jaar	12.6	13.6	15.0	12.1	13.5	14.5	14.8	13.5	12.0
personen jonger dan 15	19.8	21.2	18.2	19.7	20.8	18.0	19.3	21.8	19.8
niet-actieven tss 15 en 65 jaar	15.7	15.4	17.5	15.7	15.4	17.5	16.9	15.6	16.7

Tabel 21: Percentage tewerkgestelde individuen naar beroepssituatie, PSBH - SEP - NIS (enq. beroepsbevolking 1992), België - Vlaanderen - Wallonië °.

	België			Vlaanderen			Wallonië		
	SEP	PSBH	NIS	SEP	PSBH	NIS	SEP	PSBH	NIS
werkgever	2.0	2.4	1.6	2.0	2.3	1.5	1.4	2.2	1.7
zelfstandige	12.6	12.6	13.5	12.0	11.9	13.2	13.5	13.4	13.3
arbeider	28.4	27.3	30.2	30.3	31.1	32.1	28.2	22.3	28.7
bediende	35.1	36.1	30.2	35.6	35.2	29.8	30.8	35.5	29.0
ambtenaar	18.9	19.5	21.8	17.8	17.7	20.7	22.9	23.9	24.3
helper zelfstandige	3.0	2.0	2.8	2.4	1.8	2.7	3.2	2.7	3.1

° De SEP/PSBH variabele werd gehercodeerd naar de NIS-categorieën, maar valt wellicht niet 100% samen met de NIS-variabele.

Op gezinsniveau stellen we evenmin grote verschillen vast tussen de drie gegevensbronnen. Alleen de twee steekproefpercentages betreffende het aantal *alleenstaanden* wijken redelijk af van de volkstellingsgegevens in de richting van een ondervertegenwoordiging. In SEP is de afwijking het grootst.

Tabel 22: Percentage gezinnen naar aantal gezinsleden, PSBH - SEP - NIS (Volkstelling 1991), België.

Aantal gezinsleden	PSBH	SEP	NIS
1	23.5	20.9	28.4
2	30.4	32.7	29.6
3	19.4	20.6	18.6
4	17.6	16.2	15.2
5	6.2	6.8	5.7
6	2.2	1.9	1.7
7	0.4	0.4	0.5
8	0.2	0.2	0.4
9	0.1	0.2	

In tabellen 23 en 24 wordt het bezit van enkele comfortindicatoren vergeleken. Op Belgisch niveau wordt een grote overeenkomst vastgesteld tussen PSBH en SEP. Beiden registreren een hoger bezit dan de Volkstellingsgegevens. Vermoed kan worden dat een verschil in de definitie van de analyse-eenheid speelt (cf. ook het grote verschil in het aandeel van alleenstaanden tussen Volkstellingsgegevens en de twee surveys). Een vergelijking op gewest-niveau brengt wel verschillen aan het licht tussen PSBH en SEP, namelijk dat Wallonië volgens PSBH een hoger welvaartsniveau kent dan volgens de twee andere bronnen, SEP en NIS.

Tabel 23: Percentage huishoudens dat bepaalde comfort-items bezit, PSBH - SEP - NIS (Volkstelling 1991), België.

	PSBH	SEP	NIS
toilet in woning (NIS: privaat)	94.7	94.7	91
centrale verwarming	65.7	65.3	60
telefoon	90.1	87.4	78
auto	76.5	75.1	72
bad/douche ^o	90.8	91.4	87

^o PSBH: afzonderlijk ingerichte badkamer SEP: bad/douche, niet gedeeld met andere huishoudens NIS: bad of stortbad

Tabel 24: Percentage huishoudens dat bepaalde comfort-items bezit naar gewest, PSBH - SEP - NIS (Volkstelling 1991), Vlaanderen, Wallonië.

	Vlaanderen			Wallonië			Brussel		
	PSBH	SEP	NIS	PSBH	SEP	NIS	PSBH	SEP	NIS
toilet	92.7	95.3	91	97.4	92.8	92	97.4	98.6	93
centrale verwarming	66.4	68.3	61	63.0	58.9	55	70.6	69.8	69
telefoon	90.8	89.4	79	89.2	83.3	77	89.2	90.2	73
auto	78.9	80.0	76	76.9	68.6	70	64.1	65.2	56
bad	90.5	92.5	87	92.1	88.6	87	90.0	96.6	85

Inzake het statuut van de woning stellen we op Belgisch niveau weerom een grote overeenstemming vast tussen de verschillende bronnen (tabel 25). Op het niveau van de gewesten zijn er daarentegen weerom iets grotere verschillen, waarbij een lichte ondervertegenwoordiging vastgesteld wordt van het aantal eigenaars in het SEP in Wallonië (tabel 26).

Tabel 25: Statuut woning, PSBH - SEP - NIS (Volkstelling 1991), België.

	PSBH	SEP	NIS
eigenaar (PSBH: inclusief mede-eigenaar)	66.0	64.6	64.5
huurder	30.4	32.0	34.2
gratis bewoner (NIS: onbekend)	2.8	3.0	1.3

Tabel 26: Statuut woning, PSBH - SEP - NIS 1992, Vlaanderen, Wallonië.

	Vlaanderen			Wallonië			Brussel		
	PSBH	SEP	NIS	PSBH	SEP	NIS	PSBH	SEP	NIS
eigenaar	69.0	67.7	68.3	67.3	63.7	66.4	44.2	45.9	38.1
huurder	26.9	29.2	30.4	29.6	32.6	32.6	52.0	51.3	59.7
gratis bewoner	4.1	3.1	1.4	3.1	3.8	1.0	2.8	2.7	0.2

Conclusie

De socio-demografische samenstellingen van de bestanden sluiten globaal gezien goed bij mekaar aan. De frequentieverdelingen geven een min of meer analoog beeld van de Belgische bevolking. Naast een *grote onderlinge vergelijkbaarheid* tussen de bestanden kan ook besloten worden tot een *grote overeenkomst met NIS-percentages*. Echter, in aantal bedienden en arbeiders, aantal vreemde nationaliteiten, aantal alleenstaanden en inzake het bezit van comfort-items doen zich *grotere afwijkingen* voor. In het Waalse PSBH zijn de arbeiders ondervertegenwoordigd, de bedienden oververtegenwoordigd. Aangezien het arbeidsinkomen samenhangt met het beroep, zal de scheef trekking naar beroepsgroepen een invloed uitoefenen op het inkomensverschil tussen de bestanden.

2.2. Herweging

De grootste verschillen tussen PSBH en SEP in die samenstelling, lijken zich te manifesteren op de variabele 'beroepscategorie'. Om het effect daarvan na te gaan op het verschil inzake inkomensniveau tussen beide bestanden werd een weging uitgevoerd op basis van de beroepsvariabele. Vervolgens werd ook het effect van de aanwezigheid van zeer hoge inkomens ingeschat via een weging. Tenslotte werden beiden gecombineerd.

Weging naar beroepscategorie

Een herweging van de PSBH-beroepsgroepen naar de SEP-verdeling neutraliseert de invloed van deze dimensie van de steekproefsamenstelling op het verschil in inkomensniveau tussen SEP en PSBH. Dit levert volgende resultaten op. Bij een identieke beroepsverdeling onder de werkenden daalt het individueel inkomensverschil van 5.9% naar 3.5%. Een herweging op het gezinsniveau reduceert het gezinsinkomensverschil van 8.4% naar 7.8%. Het effect wordt hier minder zuiver gemeten aangezien enkel wordt rekening gehouden met de beroepsgroep van het gezinshoofd en niet met de eventuele beroepen van andere gezinsleden. De reductie is telkens het grootst in Wallonië. Na de herweging noteren we analoge gewestelijke inkomensverschillen voor PSBH en SEP. Waar vóór de herweging het verschil in het gemiddeld totaal individueel inkomen tussen Vlaanderen en Wallonië in PSBH 0.5% bedraagt en in SEP 5.2%, bedraagt dit na herweging in PSBH 4.6%, dus ongeveer op SEP-niveau. Inzake het gezinsinkomen komen we tot dezelfde conclusie. Waar vóór herweging het verschil in gemiddeld totaal gezinsinkomen tussen Vlaanderen en Wallonië in PSBH 2.9% bedraagt en in SEP 10.2%, bedraagt dit na herweging ook voor PSBH 10.9% (tabel 27 en 29).

Weging voor zeer hoge inkomens

Het PSBH-bestand telt meer huishoudens/individuen met een zeer hoog inkomen dan het SEP-bestand. Dit leidt tot de vraag of de inkomensverschillen veroorzaakt worden door de grotere aanwezigheid van hoge PSBH-inkomens of m.a.w. door de lage aanwezigheid van hoge SEP-inkomens? Het mogelijke effect van de hoge inkomens wordt geneutraliseerd door een herberekening van de inkomensverschillen na verwijdering van de hoogste inkomens in beide bestanden (vanaf 200.000 BEF gezinsinkomens, vanaf 150.000 BEF individuele inkomens). Op gezinsniveau resulteert de toepassing in een daling van het inkomensverschil

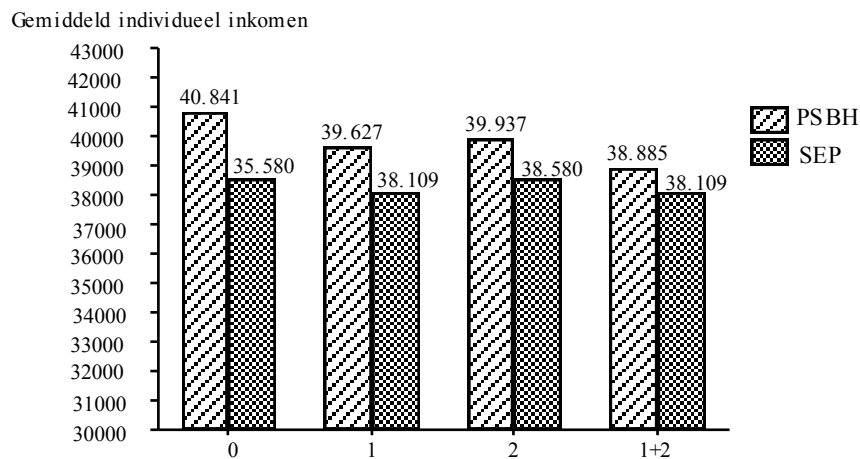

van 8.4% naar 5.4%. Het verschil in arbeidsinkomen daalt van 8.3% naar 5.6%. De individuele inkomensverschillen volgen een identieke beweging. Zij evolueren van 5.9 % naar 4.0%. De omvang van reductie varieert naargelang het gewest. In Vlaanderen daalt het verschil in gezinsinkomens van 6.0% naar 4.5%, in Wallonië van 13.4% naar 9.1%. Het verschil in individueel inkomen wordt in Vlaanderen gereduceerd van 3.6% naar 3.3%, in Wallonië van 9.5% naar 5.3%. De gewestelijke verdelingen komen bijgevolg veel dichter bij mekaar te liggen (tabel 28 en 30).

Combinatie van beide invloeden: steekproefsamestelling en hoge inkomens

De inkomensverschillen tussen de bestanden worden zeer klein indien de invloeden van beide effecten tegelijkertijd geneutraliseerd worden. Het verschil in totaal individueel inkomen daalt tot 2.0%. Het verschil in gezinsinkomen verkleint tot 5.3%. De welvaartsverschillen tussen Vlaanderen en Wallonië nemen thans een grotere omvang aan in PSBH dan in SEP.

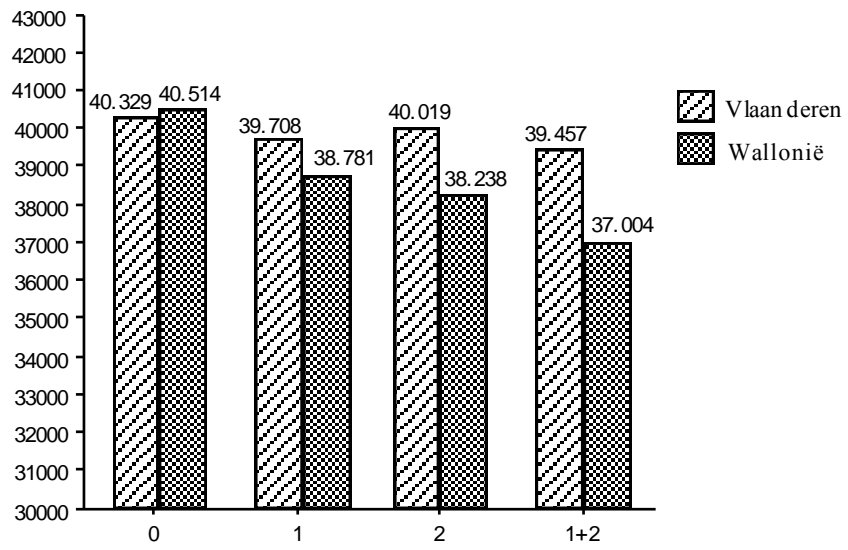
Grafiek 5: Invloed van hoge inkomens en van herweging op de individuele inkomensverschillen tussen PSBH en SEP.

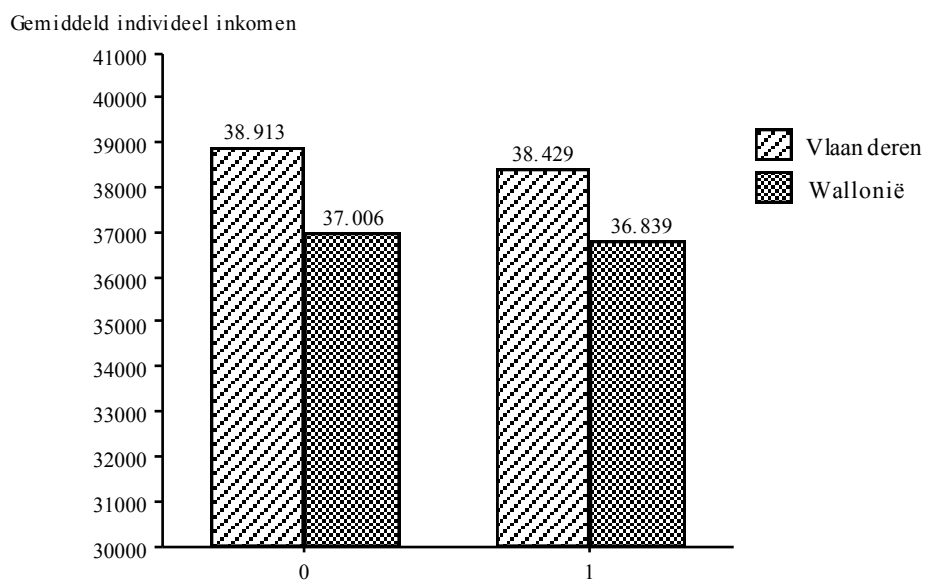
0: oorspronkelijke verschillen; 1: na verwijdering hoge inkomens; 2: na herweging;
1+2: na verwijdering hoge inkomens + herweging

Grafiek 6: Invloed van hoge inkomens en van herweging op de individuele inkomensverschillen tussen Vlaanderen en Wallonië, PSBH 1992.

Gemiddeld individueel inkomen

Grafiek 7: Invloed van hoge inkomens op de individuele inkomensverschillen tussen Vlaanderen en Wallonië, SEP 1992.

2.3. Wijze van inkomensbevraging en -beantwoording

Een andere verklaringsfactor waarvan de invloed niet onmiddellijk te meten is betreft het verschil in beantwoording van de inkomensvragen, de vraagstelling als dusdanig, en de algemene verschillen tussen de vragenlijsten.

De respons-percentages op enkele gemeenschappelijke *niet-inkomensvragen* liggen zeer hoog in beide bestanden. De variabele geslacht vertoont geen enkele missing. Bijna alle individuen delen hun geboortjaar mee en bijna alle tewerkgestelden beantwoorden de beroepsvraag. De vragen naar het woningstatuut en naar het subjectieve gevoel van bestaanszekerheid worden door bijna alle gezinnen beantwoord. Voor de *inkomensvariabelen* geldt eenzelfde vaststelling. Meer dan 90% van de huishoudens gaf een gezinsinkomen op. Van alle tewerkgestelde individuen deelt 95% zijn arbeidsinkomen mee. De cijfers verschillen slechts een weinig tussen PSBH en SEP.

Dit beeld van overeenkomst verandert grondig indien we de aandacht richten op de *wijze waarop een inkomen is meegedeeld*. Het inkomen wordt zowel op huishouden- als op individu-niveau als volgt bevraagd. In eerste instantie wordt de respondent gevraagd het exacte bedrag mee te delen. Bij weigering of twijfel wordt de respondent gevraagd zijn inkomen te situeren op een schaal. Het percentage huishoudens dat een exact bedrag opgeeft bedraagt 49.5% in PSBH t.o.v. 80.6% in SEP. Op individueel niveau bedraagt dit 56.2% in PSBH versus 82.4% in SEP.

Tabel 31: Percentage respons (individuen), PSBH - SEP 1992, België.

	PSBH	SEP
vraag naar leeftijd	99.9	99.8
vraag geslacht	100.0	100.0
beroep voor tewerkgestelden	99.3	96.1
inkomensopgave tewerkgestelden		
geen inkomen opgegeven	8.3	9.0
exact inkomensbedrag opgegeven	49.5	80.6
inkomen opgegeven in categorieën	42.2	10.4

Tabel 32: Percentage respons (huishoudens), PSBH - SEP 1992, België.

	PSBH	SEP
vraag naar statuut woning: eigenaar, huurder of gratis bewoner	100.0	99.1
vraag naar subjectieve bestaanszekerheid	98.5	98.2
vraag naar noodzakelijk geacht inkomen	94.0	97.9
inkomensopgave		
geen inkomen opgegeven	4.9	4.2
exact inkomensbedrag opgegeven	56.2	82.4
inkomen opgegeven in categorieën	39.0	13.4

Een plausible verklaring voor het grotere aantal categorie-antwoorden in PSBH dan in SEP ligt niet onmiddellijk voor de hand. Onderaan worden een aantal hypothesen aangehaald en zo mogelijk uitgewerkt.

De inkomensmodules zijn identiek voor PSBH en SEP, hun plaats in de vragenlijst verschilt echter. In PSBH gaan meer vragen vooraf aan de inkomensmodules. Het reeds beantwoord hebben van vele vragen kan leiden tot een verzwakte aandacht en tot minder nauwkeurige antwoorden, in dit geval meer categorie-antwoorden. Indien dit '*vermoeidheidseffect*' speelt dan verwacht men meer categorie-antwoorden van personen die zowel een huishouden-vragenlijst als een individuele vragenlijst beantwoorden, m.n. het gezinshoofd. Een vergelijking in antwoordwijze tussen de tewerkgestelde gezinshoofden en alle andere tewerkgestelden die de individuele vragenlijst beantwoorden brengt geen noemenswaardige verschillen aan het licht. De bevinding biedt geen steun voor het '*vermoeidheidseffect*'.

Het feit dat gezinnen al meerdere keren meewerkten aan het onderzoek kan een '*leereffect*' of '*vertrouwdheidseffect*' teweegbrengen. Panelhuishoudens zouden in dit geval meer exacte bedragen opgeven dan nieuwe huishoudens (bijkomende SEP-steekproef). Cijfers tonen dat nieuwe huishoudens meer categoriebedragen opgeven dan panelhuishoudens, maar dit percentage categorie-antwoorden ligt nog steeds veel lager dan in PSBH. Dit verklaart dus niet het verschil tussen PSBH en SEP.

In de SEP-vragenlijst ligt de nadruk op de inkomensbevraging. De interviewer wordt op de hoogte gesteld van het belang van een nauwkeurige inkomensmeting. In de meer uitgebreide PSBH-vragenlijst is de inkomensmeting slechts een klein onderdeel. De *doelstellingen van het onderzoek en de opzet van de vragenlijst* hebben mogelijk een invloed op enerzijds de manier waarop respondenten de inkomensvragen beantwoorden en anderzijds de manier waarop interviewers met de vragen omgaan.

Naast het grote percentageverschil inzake antwoordwijze constateren we verschillen in inkomenshoogte *tussen de categorieëngroep en de bedragengroep*, in de zin van hogere gemiddelden indien opgegeven in categorieën. De *verschillen in opgegeven bedragen tussen PSBH en SEP* situeren zich vooral bij de categorie-antwoorden.

Tabel 33: Percentage gezinnen naar wijze opgave gezinsinkomen en gemiddeld opgegeven bedrag, PSBH - SEP 1992.

	Percentages		Bedragen	
	PSBH	SEP	PSBH	SEP
België				
exact bedrag	56.2	82.4	60.536	60.863
categorieën	39.0	13.4	74.483	70.342
niets opgegeven	4.9	4.2		
Vlaanderen				
exact bedrag	55.3	82.3	60.228	62.855
categorieën	39.9	14.0	74.552	74.201
niets opgegeven	4.8	3.7		
Wallonië				

---

exact bedrag	57.9	82.6	58.075	55.723
categorieën	37.7	12.8	74.628	63.851
niets opgegeven	4.4	4.7		

Tabel 34: Percentage tewerkgestelde individuen naar wijze opgave arbeidsinkomen en gemiddelde opgegeven inkomens, PSBH - SEP 1992.

	Percentages		Bedragen	
	PSBH	SEP	PSBH	SEP
België				
exact bedrag	49.5	80.6	44.599	43.374
categorieën	42.2	10.4	50.673	48.178
niets opgegeven	8.3	9.0		
Vlaanderen				
exact bedrag	49.5	81.4	44.655	43.548
categorieën	41.8	11.2	49.069	48.140
niets opgegeven	8.7	7.4		
Wallonië				
exact bedrag	51.1	78.3	43.144	42.362
categorieën	41.5	10.2	51.717	49.903
niets opgegeven	7.4	11.5		

Volgende tabellen schetsen het profiel van de categoriegroep en de exacte bedragengroep. Zowel in PSBH als in SEP bestaat de groep die het totaal gezinsinkomen opgeeft in categorieën voor 90% uit bestaanszeker/niet-armen. De groep die een exact gezinsinkomen opgeeft bestaat voor 80% uit bestaansonzeker. Aangezien het gemiddeld bedrag hoger ligt in de eerste groep, is het logisch dat zij meer bestaanszeker bezitten. Verder telt deze groep meer tewerkgestelde gezinshoofden, meer gezinshoofden op actieve leeftijd en minder bejaarde gezinshoofden. Op individueel niveau telt de categoriegroep in vergelijking met de bedragengroep minder arbeiders en bedienden en meer zelfstandigen/landbouwers, hogere bedienden/kaderleden, vrije beroepen en ondernemingsleiders.

Het profiel van beide groepen (groep die in categorieën antwoordt en groep die exacte bedragen opgeeft) blijkt evenwel minder uitgesproken waarneembaar in het PSBH-bestand. De groep huishoudens die in categorieën antwoordt, telt hier namelijk een groter aantal niet-tewerkgestelden en bejaarde/gepensioneerde gezinshoofden dan de categoriegroep in het SEP-bestand.

Tabel 35: Samenstelling van de groep huishoudens naar wijze opgave totaal gezinsinkomen, PSBH - SEP 1992, België.

	PSBH		SEP	
	bedrag	categorie	bedrag	categorie
- bestaansonzeker	21.5	10.8	18.2	9.6
- bestaanszeker	78.5	89.2	81.8	90.4
- totaal	100.0	100.0	100.0	100.0
- arm	9.8	5.3	5.7	3.4
- niet-arm	90.2	94.7	94.3	96.6
- totaal	100.0	100.0	100.0	100.0
<i>status</i>				
- actieve	65.3	75.1	74.2	81.5
- bejaarde	34.5	24.9	25.8	18.5
- totaal	100.0	100.0	100.0	100.0
<i>tewerkstelling</i>				
- tewerkgesteld	49.4	64.8	56.8	70.6
- tijd. onderbroken	1.5	1.4	0.9	0.6
- niet-tewerkgesteld	49.1	33.8	42.3	28.8
- totaal	100.0	100.0	100.0	100.0
<i>activiteit</i>				
- tewerkgesteld	50.6	65.4	58.3	72.2
- werkloos	6.8	3.1	4.6	3.1
- gepensioneerd	38.7	28.0	34.0	23.0
- ziek/invalide	3.9	3.5	3.1	1.6
- totaal	100.0	100.0	100.0	100.0

Tabel 36: Samenstelling van de groep tewerkgestelden naar wijze opgave arbeidsinkomen, PSBH - SEP 1992, België.

	PSBH		SEP	
	bedrag	categorie	bedrag	categorie
arbeider/helper zelfstandige	35.5	31.7	35.7	29.8
bediende	43.0	34.2	42.7	33.4
zelfstandige/landbouwer	4.3	11.1	6.9	16.5
kader/vrije beroepen	17.1	23.0	14.7	20.3
totaal	100.0	100.0	100.0	100.0

De mate waarin de antwoordwijze invloed uitoefent op de opgegeven inkomenshoogte is niet eenduidig vast te stellen. Indien de voorheen besproken invloeden van steekproefsamenstelling en van hoge inkomens worden uitgeschakeld dan verkleinen de verschillen in categorie-antwoorden.

Tabel 37: Percentage tewerkgestelde individuen naar wijze opgave arbeidsinkomen en gemiddelde opgegeven inkomens, na herweging en na verwijdering van de hoogste inkomens, PSBH - SEP 1992, België.

	Gemiddeld opgegeven bedrag na herweging van PSBH		Gemiddeld opgegeven bedrag na verwijdering hoge inkomens		Gemiddeld bedrag na herweging + verwijdering hoge inkomens	
	PSBH	SEP	PSBH	SEP	PSBH	SEP
exact bedrag	42.819	43.374	44.078	42.971	42.675	42.971
categorieën	46.553	48.178	47.759	46.641	44.844	46.641

Voor item-non-respons op inkomensvariabelen werd op beide bestanden een identieke imputatieprocedure toegepast. Voor een aantal respondenten werd het persoonlijk inkomen geïmputeerd op basis van het opgegeven gezinsinkomen ($\pm 30\%$). Voor de gevallen waar dit huishoudinkomen niet toewijsbaar is aan een gezinslid werd een hot-check procedure toegepast (sequentiële imputatie binnen imputatieklassen) ($\pm 70\%$).

Het effect van deze imputatie op de inkomensniveaus wordt weergegeven in tabel 38. Hieruit blijkt dat de verschillen tussen PSBH en SEP enigzins kleiner zijn zonder imputatie (6.7% i.p.v. 8.4% voor huishoudinkomen; 6.2% i.p.v. 7.4% op persoonlijk arbeidsinkomen). In PSBH werden evenwel meer imputaties toegepast in huishoudens met een tewerkgesteld gezinshoofd. Hierdoor ligt het gemiddeld geïmputeerd inkomen in PSBH hoger dan in SEP.

Tabel 38: Gemiddelde inkomens voor huishoudens/individuen waarvoor geen imputatie gebeurde, PSBH - SEP 1992, België.

	PSBH	SEP	% verschil zonder imputatie	% verschil met imputatie
huishoudens				
België	74.493	69.809	+6.7%	+8.4
Vlaanderen	74.871	72.092	+3.9%	+6.0
Wallonië	72.499	64.454	+12.5%	+13.4
arbeidsinkomen individuen				
België	46.960	44.214	+6.2%	+7.4
Vlaanderen	46.288	44.346	+4.4%	+5.8
Wallonië	46.681	43.421	+7.1%	+8.2

Tenslotte bekijken we de wijze van vraagstelling. De vraag naar het totaal gezinsinkomen is quasi-identiek. De vraag naar het persoonlijk arbeidsinkomen verschilt evenwel.

Huishouden:

SEP 'Hoeveel bedraagt uw netto-totaal gezinsinkomen alles inbegrepen per maand?'

PSBH 'Hoeveel bedraagt uw huidige totaal beschikbare inkomen, alles inbegrepen, *per maand?*'

Individu:

SEP 'Hoeveel bedraagt het netto-inkomen dat U vorige maand in dit beroep verdiende? Eventuele eindejaarspremie, 13e maand of vakantiegeld NIET inbegrepen.'

PSBH 'Kan U ons het netto-inkomen dat U de laatste maand in dit beroep verdiende meedelen? (Premies, vergoedingen voor overuren en dergelijke zijn inbegrepen)'

Het niet uitsluiten van vakantiegeld in de PSBH kan een invloed hebben op de inkomenshoogte aangezien het ogenblik waarop het vakantiegeld wordt uitbetaald in de enquêteringsperiode valt. Aangezien het vakantiegeld in de maand mei wordt uitbetaald zou dit betekenen dat, overige kenmerken constant gehouden, de arbeidsinkomens van respondenten die in juni werden bevraagd mogelijkwijs hoger zouden zijn. Regressie van het arbeidsinkomen op geslacht, leeftijd, beroep, voltijdse of deeltijdse tewerkstelling en onderwijsniveau (enkel voor geschoolde en ongeschoolde arbeiders en bedienden en hoger bedienden/kader) en een dummy variabele met 1=bevraagd in juni en 2=bevraagd in andere maand levert volgend resultaat op:

- voor Wallonië: B=-507 sig T=.6675

- voor Vlaanderen: B=-1603 sig T=.0563

Naast dit verschil in vraagstelling bestaan er grote verschillen tussen de vragenlijsten in hun geheel. De PSBH-vragenlijst is omvangrijker en bevat meer te bevragen items dan de SEP-vragenlijst waar het hoofdzakelijk inkomensbevraging betreft. Ongetwijfeld oefenen deze verschillen hun invloed uit op de resultaten van beide enquêtes.

3. Interne validering: evaluatie van de validiteit van de inkomensmeting a.h.v. varianties en covarianties

De validiteit van de meting van een variabele kan tot op zekere hoogte nagegaan worden door de variantie van de gemeten variabele en de covarianties met andere variabelen te bestuderen. Hier wordt uitgegaan van het volgende model:

$$\begin{aligned}\log Y_p &= T + e_p \\ e_p &= b_p T + u_p\end{aligned}$$

waarbij Y_p staat voor het inkomen zoals gemeten in panel p (p =SEP of PSBH), T voor (de logaritme van) de werkelijke waarde van het inkomen en e_p voor de meetfout in panel p .

Aangenomen wordt dat de meetfout bestaat uit een component die afhangt van het werkelijk inkomen (via de parameter b_p), en een component die niet met werkelijk inkomen correleert (u_p). De eerste component duidt op een systematische fout in de inkomensmeting, die toeneemt ($b_p > 0$) of afneemt ($b_p < 0$) naarmate het inkomen hoger is; de tweede component

weerspiegelt totaal willekeurige fouten. Deze componenten kunnen naargelang het panel van grootte verschillen, in tegenstelling tot de werkelijke waarde van het inkomen.

Gegeven dit model zijn de varianties van het gemeten inkomen en van de meetfouten als volgt:

$$\begin{aligned} \text{VAR}(\log Y_p) &= (1 + b_p)^2 \text{VAR}(T) + \text{VAR}(u_p) \\ \text{VAR}(e_p) &= b_p^2 \text{VAR}(T) + \text{VAR}(u_p) \end{aligned}$$

Gegeven dat de variantie van de werkelijke inkomens per assumptie in beide panels gelijk is, kunnen we de variantie van de meetfouten $\text{VAR}(e_p)$ gebruiken als index van de validiteit van de inkomensmeting. (De correlatie tussen T en $\log Y_p$ is in dit geval geen goede indicator van de validering van $\log Y_p$. Deze bereikt immers al de waarde 1 als $\text{VAR}(u_p)=0$ en $b_p=0$.)

De variantie van de meetfouten is natuurlijk niet direct observeerbaar. Onder zekere assumpties kunnen we echter uitspraken doen over de verhouding tussen $\text{VAR}(e_{\text{SEP}})$ en $\text{VAR}(e_{\text{PSBH}})$ op basis van de varianties van de gemeten log-inkomens. Deze laatste zijn als volgt: $\text{VAR}(\log Y_{\text{SEP}})=.310$ en $\text{VAR}(\log Y_{\text{PSBH}})=.343$. Onder de assumptie dat $b_{\text{SEP}} \geq b_{\text{PSBH}}$ wijzen deze cijfers op een grotere validiteit van de inkomensmeting in het SEP. Deze conclusie gaat echter niet noodzakelijk op als $b_{\text{SEP}} < b_{\text{PSBH}}$ (dit betekent dat de systematische fout sneller daalt - d.w.z. de overschatting sneller afneemt of de overschatting sneller toeneemt - met het inkomen in het SEP dan in de PSBH). Of $b_{\text{SEP}} < b_{\text{PSBH}}$ kan onderzocht worden aan de hand van de covariantie van het gemeten inkomen met een andere variabele, zeg X .

Gegeven het model is deze covariantie gelijk aan:

$$\text{COV}(\log Y_p, X) = (1 + b_p) \text{COV}(T, X) + \text{COV}(X, u_p)$$

Wanneer we aannemen dat $\text{COV}(X, u_p) = 0$, dan zullen als $b_{\text{SEP}} < b_{\text{PSBH}}$ de covarianties van log-inkomen met andere variabelen lager zijn in SEP dan in PSBH. Wanneer dit niet zo is, dan volgt - althans binnen het gegeven model - dat de validiteit van de inkomensmeting in de PSBH minder groot is dan die in het SEP. De omgekeerde relatie geldt niet: uit lagere covarianties in het SEP volgt niet noodzakelijk dat de inkomensmeting in het SEP mindervalide is.

Tabel 39: Varianties en covarianties met totaal gezinsinkomen, PSBH - SEP, 1992.

	SEP		PSBH	
	variantie	covariantie	variantie	covariantie
- ln (noodzakelijk inkomen)	0.177	0.141	0.198	0.165
- subjectieve bestaanszekerheid	1.680	0.326	1.594	0.297
- aantal gezinsleden	1.840	0.459	1.936	0.469
- aantal comfort-items	10.459	1.206	9.918	1.215
- leeftijd gezinshoofd	297.456	-3.344	290.251	-3.576
- onderwijsniveau gezinshoofd	3.646	0.398	2.859	0.406
- aantal pers. met eigen inkomen in huishouden	0.402	0.203	0.404	0.210
- ln (totaal gezinsinkomen)	0.310		0.343	

De covarianties in het SEP zijn over het algemeen kleiner dan die in de PSBH, al zijn de verschillen meestal gering. De grotere variantie van log-gezinsinkomen in de PSBH wijst dus niet ondubbelzinnig op een lagere betrouwbaarheid van de inkomensmeting in de PSBH.

Een andere indicator van de validiteit van het gemeten gezinsinkomen is de correlatie tussen het antwoord op de expliciete vraag naar het totaal gezinsinkomen en de som van de individuele inkomenscomponenten. Zowel in het SEP als in de PSBH wordt het gezinsinkomen op twee manieren bevraagd. Eerst wordt aan het gezinshoofd volgende vraag gesteld: 'Hoeveel bedraagt uw huidige totaal gezinsinkomen, alles inbegrepen, per maand'. De respondent wordt dan gevraagd een bedrag op te geven, indien hij dit weigert wordt hem gevraagd het gezinsinkomen te situeren op een schaal. Vóór de vraag worden alle inkomenscomponenten in herinnering gebracht en de respondent wordt gevraagd het totale bedrag voor alle gezinsleden samen op te geven. Op de tweede plaats worden alle inkomenscomponenten afzonderlijk bevraagd: in de huishouden-vragenlijst die componenten die niet ondubbelzinnig aan een bepaald gezinslid toewijsbaar zijn; in een aparte volwassenen-vragenlijst wordt aan alle volwassen gezinsleden (16 en ouder in PSBH, 18 en ouder in SEP) persoonlijk gevraagd de eigen inkomens op te geven. Op deze wijze beschikken we over twee schattingen van het gezinsinkomen: het rechtstreeks opgegeven bedrag enerzijds en de som van de afzonderlijke inkomenscomponenten anderzijds.

Bij een nauwkeurige inkomensopgave moet de som van alle individuele inkomens in een huishouden gelijk zijn aan het totaal gezinsinkomen opgegeven door het gezinshoofd. In onderstaande tabel wordt het verband tussen dit opgegeven gezinsinkomen en de som van de persoonlijke inkomens uitgedrukt. In het SEP-bestand wordt een sterker verband tussen beide vastgesteld dan in het PSBH-bestand.

Tabel 40: Correlatie tussen het opgegeven gezinsinkomen en de som van de persoonlijke inkomens.

	PSBH	SEP
België	.7712	.8274
Vlaanderen	.7584	.8375
Wallonië	.7788	.7849

4. Vergelijking inkomensniveau met externe bronnen

In dit hoofdstuk wordt het inkomensniveau van beide steekproeven vergeleken met de beschikbare externe bronnen. Hierbij stelt zich het probleem dat al deze externe bronnen hun gebreken hebben als vergelijkingsbasis. Zij kunnen enkel een ruwe validering van de surveygegevens bieden. Conclusies kunnen hier enkel met het nodige voorbehoud aan verbonden worden.

4.1. Niveauverschillen

De beste administratieve bron voor een vergelijking met de survey-inkomens zijn wellicht de fiscale gegevens. Probleemloos is de vergelijking evenwel niet. Vanwege een aantal verschillen moet de vergelijking met de nodige omzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Hierbij dient op de eerste plaats te worden verwezen naar het inkomensbegrip en de analyse-eenheid. In de fiscale statistieken zijn enkel bruto-inkomens beschikbaar, terwijl in de surveys netto-inkomens worden gevraagd. De eenheid in de fiscale statistieken is de aanslagenheid, terwijl in de surveys het feitelijk huishouden (dat mogelijk ruimer is) wordt gehanteerd. Voor de vergelijking werden in de surveys de netto-inkomens via een simulatie van de belastingwetgeving omgezet naar bruto-inkomens. De feitelijke huishoudens werden omgezet naar fiscale huishoudens.

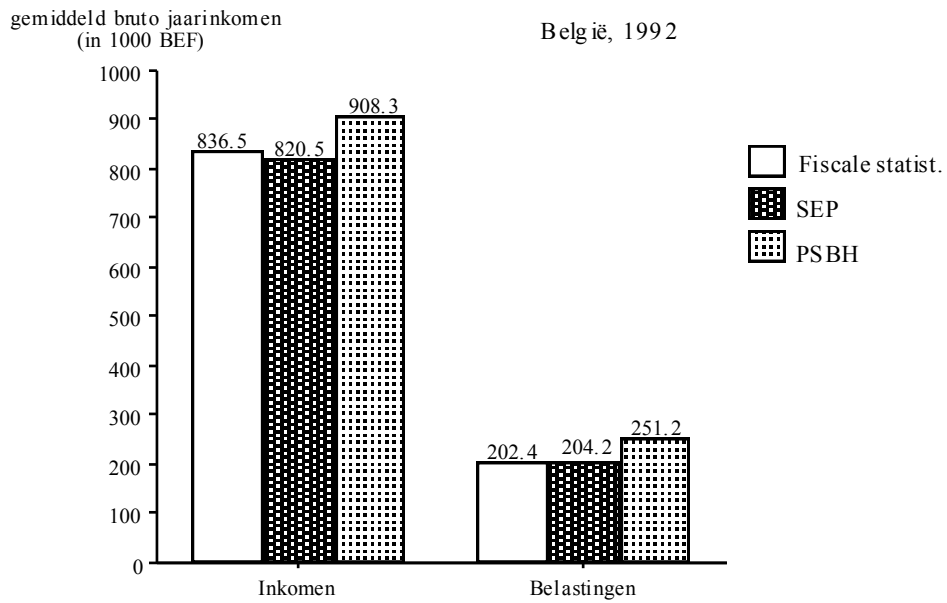
Een tweede moeilijkheid bij de vergelijking betreft het feit dat de huishoudens wiens inkomen onder het belastbaar minimum ligt niet in de fiscale gegevens vertegenwoordigd zijn. Een derde moeilijkheid betreft het effect van belastingontduiking. Dit is voor de vergelijking problematisch in zoverre de betreffende inkomens wel in de surveys worden gemeten. Of dit het geval is is niet duidelijk.

Voor de vergelijking werden in tabellen 40, 41 en 42 de SEP- en PSBH-huishoudens onderverdeeld op basis van de decielgrenzen van de fiscale statistieken. Bijvoorbeeld indien het gezinsinkomen lager is dan de bovengrens van het eerste deciel van de fiscale statistieken dan komt een huishouden in de surveys ook in het eerste deciel.

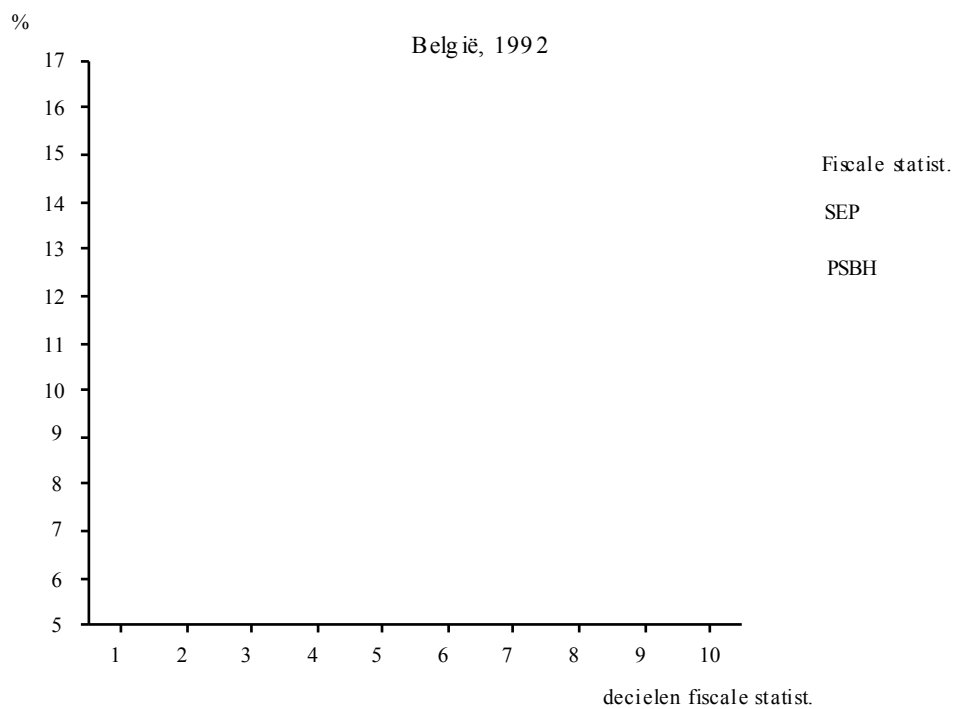
Gegeven bovenstaande bemerkingen blijkt uit tabel 40 globaal gezien een grote vergelijkbaarheid tussen de bestanden en de fiscale statistieken. Afwijkingen zijn er onderaan de inkomensverdeling, waar beide steekproeven in gelijkaardige mate afwijken van de fiscale gegevens en bovenaan de inkomensverdeling, waar de PSBH, en vooral het Waalse gedeelte, een grotere vertegenwoordiging heeft in het hoogste deciel vergeleken met fiscale gegevens en SEP. De gemiddelde inkomens in het hoogste deciel liggen zowel in SEP als in PSBH lager dan de fiscale gegevens, waarbij de afwijking kleiner is in PSBH. Naar aanleiding van deze vaststelling werd de uitval in het SEP aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. Het SEP heeft in '92 uiteraard een aantal oorspronkelijke panelhuishoudens verloren. Globaal vertonen de hoogste inkomensgroepen (10e deciel) een hogere respons dan andere inkomensgroepen. Een meer gedetailleerd onderzoek heeft echter aangetoond dat de allerhoogste inkomensgroep (hoogste percentiel) uit '85 wel een relatief hoge uitval kent, waarbij de uitval iets hoger is in het Waalse gedeelte. Deze uitval werd ook niet adequaat gecompenseerd door de weging. Dit leidt tot een licht neerwaarts effect op het SEP-inkomensniveau.

Grafiek 8: Vergelijking belastbaar inkomen en belastingen volgens fiscale statistieken, SEP en PSBH, **België** (in 1.000 BEF) 1992.

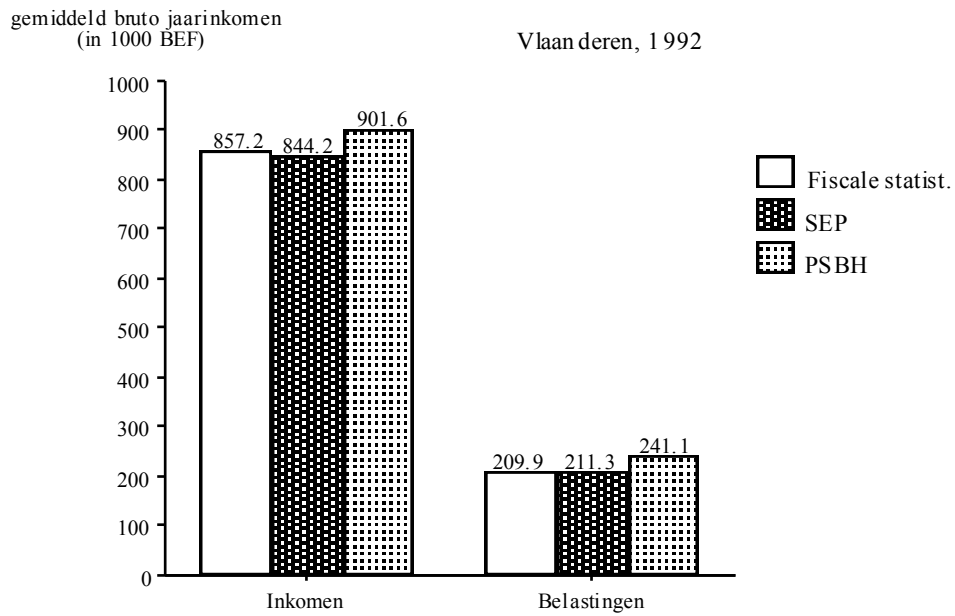

Grafiek 9: Aandeel aangiften per fiscaal inkomensdeciël, PSBH - SEP, **België** 1992.

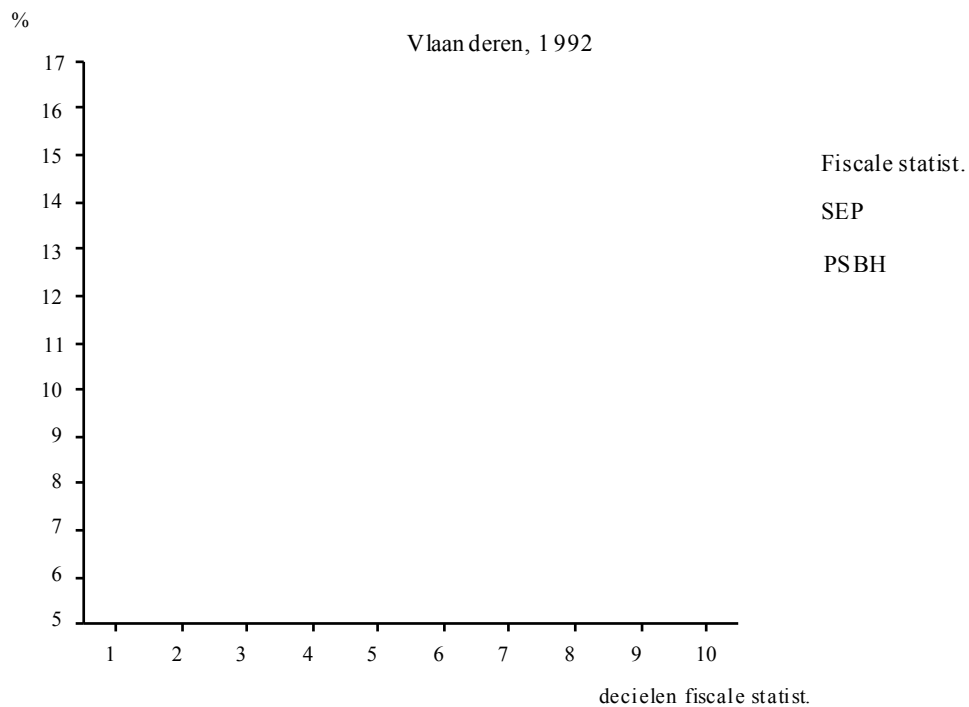

Grafiek 10: Vergelijking belastbaar inkomen en belastingen volgens fiscale statistieken, SEP - PSBH, **Vlaanderen** (in 1.000 BEF) 1992.

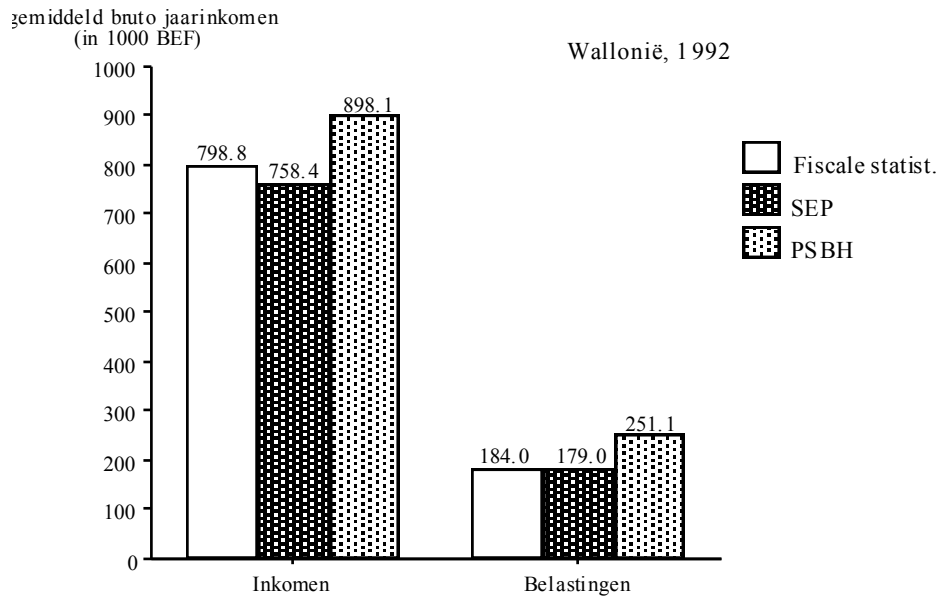

Grafiek 11: Aandeel aangiften per fiscaal inkomensdeciël, PSBH-SEP, **Vlaanderen** 1992.

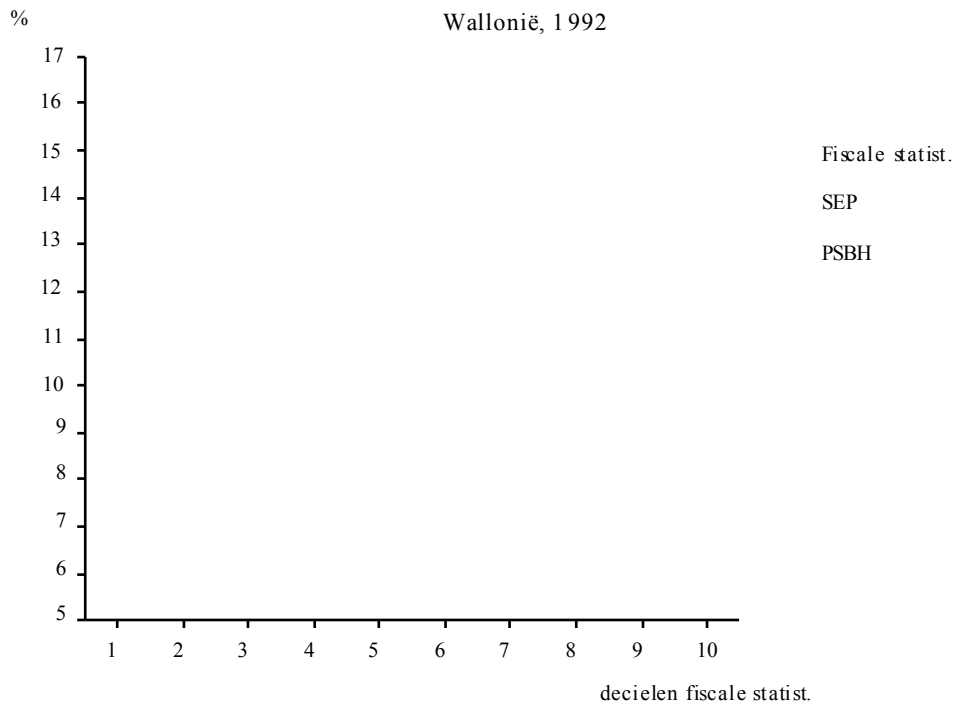

Grafiek 12: Vergelijking belastbaar inkomen en belastingen volgens fiscale statistieken, SEP en PSBH, **Wallonië** (in 1.000 BEF) 1992.

Grafiek 13: Aandeel aangiften per fiscaal inkomensdecieel, **Wallonië** 1992.

Wat de inkomensongelijkheid betreft, worden in beide gevallen afwijkingen aangetroffen t.o.v. de fiscale statistieken. De verschillen zijn iets groter in SEP dan in PSBH.

Tabel 44: Vergelijking Theil-coëfficiënt SEP-PSBH-fiscale statistieken, inkomsten 1992.

	SEP	PSBH	Fiscale stat.	% verschil fisc.stat. - bestanden	
				SEP	PSBH
Belastbaar inkomen	0.1953	0.2237	0.2120	-7.9%	5.5%
Inkomen na belasting	0.1196	0.1344	0.1434	-16.6%	-6.3%

4.2. Trendverschillen (1985-1988-1992)

Tabel 45: Evolutie inkomensongelijkheid Theil, fiscale statistieken - PSBH - SEP.

	1985	1988	1992	procentuele toename '85 -> '92	procentuele toename '88 -> '92
fiscale statistieken					
- belastbaar inkomen	0.1978	0.2158	0.2120	+7.2%	-1.8%
- inkomen na belasting	0.1203	0.1382	0.1434	+19.2%	+3.8%
SEP: totaal gezinsinkomen	0.1209	0.1265	0.1337	+10.6%	+5.7%
PSBH: totaal gezinsinkomen (vergelijking met SEP '85 en '88)	-	-	0.1540	+27.4%	+21.7%

4.3. Regionale verschillen

Afhankelijk van de bron en van het gebruikte inkomensbegrip varieert de grootte van het inkomensverschil tussen Vlaanderen en Wallonië.

Tabel 46: Procentueel verschil tussen Vlaanderen en Wallonië inzake regionaal produkt per hoofd van de bevolking tegen factorkosten°, en inzake gemiddeld arbeidsinkomen per hoofd van de bevolking, PSBH - SEP.

	Arbeidsinkomen		regionaal produkt
	PSBH	SEP	
1985 °		+16.2%	+23.4%
1988 °		+22.7%	+26.2%
1992 ^{°°}	+7.5%	+26.5%	+28.7%

Bron: ° Regionaal Statistisch jaarboek, NIS, 1991

^{°°} Stativaria, Algemene Statistische dienst, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, nr. 4, 1994.

Tabel 47: Procentueel verschil tussen Vlaanderen en Wallonië inzake totaal beschikbaar inkomen per hoofd van de bevolking en totaal beschikbaar huishoudinkomen op jaarbasis 1987-1988, SEP 1988.

	Vlaanderen gez.budgetenq.	Wallonië gez.budgetenq.	% verschil gez.budgetenq.	% verschil SEP 1988
Totaal beschikbaar inkomen per hoofd	336.319	338.918	-0.77%	+4.7%
Totaal beschikbaar huishoudinkomen	777.756	753.573	+3.2%	+10.2%

Bron: Gezinsbudgetenquête 1987-1988, NIS

Tabel 48: Vergelijking belastbaar inkomen en belastingen, fiscale statistieken - SEP - PSBH, gemiddeld inkomen en belasting per fiscale aangifte (in 1.000 BEF).

	Vlaanderen	Wallonië	% verschil (VL-Wall)
fiscale statistieken			
Inkomen	857,2	798,8	+7.3
Belasting	209,9	184,0	+14.1
SEP			
Inkomen	844,2	758,2	+11.3
Belasting	211,3	179,0	+18.0
N	4.182	1.369	
PSBH			
Inkomen	901,6	898,1	+0.4
Belasting	241,1	251,1	-4.0
N	2.705	4.807	

N= aantal aangiften per deciel

Tabel 49: Vergelijking Theil-coëfficiënt SEP-PSBH-fiscale statistieken, inkomsten 1992.

	Vlaanderen	Wallonië	% verschil (VL.-Wall.)
fiscale statistieken			
Belastbaar inkomen	0.2073	0.2074	-0.1
Inkomen na belasting	0.1410	0.1387	1.7
SEP			
Belastbaar inkomen	0.1849	0.2062	-10.3
Inkomen na belasting	0.1151	0.1222	-5.8
PSBH			
Belastbaar inkomen	0.1980	0.2453	-19.3
Inkomen na belasting	0.1206	0.1462	-17.5

Tabel 50: Percentage uitkeringsgerechtigd volledig werklozen, RVA maart, juni 1992.

	België	Vlaanderen	Wallonië
RVA-cijfers maart 1992			
- totaal	4.7	3.8	6.0
- mannen	2.1	1.7	2.8
- vrouwen	2.6	3.8	3.2
RVA-cijfers juni 1992			
- totaal	4.1	3.1	5.5
- mannen	1.7	-	-
- vrouwen	2.4	-	-

In PSBH bedraagt het totaal aantal personen met een werkloosheidsuitkering 6.3% in Vlaanderen en 7.7% in Wallonië. In het SEP-bestand zijn de verschillen tussen de gewesten groter en leunen derhalve beter aan bij de RVA-cijfers. SEP-Vlaanderen telt 5.1% werklozen tegenover 8.7% in SEP-Wallonië.

Tabel 51: Gemiddeld pensioen, RVP gegevens 1993.

	België	Vlaanderen	Wallonië	% verschil Vl. - Wall.
RVP	22.960	22.790	23.336	-2.3%
PSBH	30.549	28.733	32.493	-11.6%
SEP	29.339	28.204	29.931	-5.8%
verschil PSBH-RVP	+33.1%	+26.1%	+39.2%	
verschil SEP-RVP	+27.8%	+23.8%	+28.3%	

5. Samenvatting

In 1992 werden in België twee surveys (het Sociaal Economisch Panel en de Panel Study on Belgian Households) gehouden waarin op een identieke wijze het inkomen van huishoudens en personen werd bevraagd.

Uit de vergelijking van beide bestanden blijkt dat de gemiddelde arbeids- en gezinsinkomens significant van elkaar verschillen. Zowel de individuele als de gezinsinkomens liggen gemiddeld hoger in PSBH dan in SEP. De verschillen situeren zich overal in de inkomensverdeling maar zijn het grootst in het hoogste deciel. In het Waalse gewest worden telkens grotere verschillen tussen de bestanden vastgesteld dan in het Vlaamse.

De verschillen tussen de bestanden werken vanzelfsprekend door in een aantal analyses die steunen op het inkomen. Zo ligt het aantal arme huishoudens (EG-norm) hoger in PSBH dan in SEP. De CSB-norm leidt voor beide bestanden tot eenzelfde aantal bestaansonzekere huishoudens. De inkomensverschillen tussen Vlaanderen en Wallonië gebaseerd op SEP-cijfers, worden niet waargenomen met PSBH-data. Er is volgens PSBH geen sprake van een welvaarts kloof tussen Vlaanderen en Wallonië.

Er werd gezocht naar een verklaring voor de inkomensverschillen. Daarbij werd de aandacht gericht op de steekproefsamenstelling, de wijze van inkomensbevraging en -beantwoording.

Inzake de steekproefsamenstelling werd tussen beide bestanden een relatief grote gelijkenis vastgesteld op Belgisch niveau. Bij een vergelijking per gewest werden evenwel verschillen gevonden. Voor Wallonië blijkt de PSBH-steekproef welvarender te zijn dan de SEP-steekproef. In vergelijking met SEP en NIS-gegevens lijkt er in het Waalse PSBH-gedeelte een ondervertegenwoordiging te zijn van de categorie 'arbeider' en een oververtegenwoordiging van de categorie 'bediende'. Een opweging van de PSBH naar de SEP-verdeling op basis van de variabele 'beroeps categorie' brengt het inkomensverschil Vlaanderen-Wallonië in de PSBH op hetzelfde niveau als in het SEP.

Inzake inkomensbevraging en -beantwoording werden volgende verschillen gevonden. Vooreerst werd vastgesteld dat in de PSBH de inkomensvragen in veel sterkere mate werden beantwoord via schaal-antwoorden, terwijl in het SEP meer 'continue' inkomensbedragen werden opgegeven. Ten tweede, werd in de PSBH de respondent niet uitdrukkelijk gevraagd het vakantiegeld buiten beschouwing te laten bij het opgeven van het persoonlijk arbeidsinkomen, terwijl dit in het SEP wel het geval was.

De vergelijking van beide survey-gegevens met externe bronnen leerde dat de survey-gegevens globaal relatief goed overeenkomen met de fiscale statistieken. Afwijkingen zijn er onderaan de inkomensverdeling, waar beide steekproeven in dezelfde mate afwijken van de fiscale gegevens en bovenaan de inkomensverdeling, waar de PSBH, en vooral het Waalse gedeelte, een grotere vertegenwoordiging heeft in het hoogste deciel vergeleken met fiscale gegevens. De inkomens- en welvaartsverschillen op basis van externe gegevens tussen de gewesten variëren qua grootte naargelang de bron. Globaal lijken op grond van externe gegevens (te weten: fiscale statistieken) de interregionale inkomens- en welvaartsverschillen groter te zijn dan PSBH aangeeft.

BIJLAGE

Onderzoeksdoelstelling

Het *CSB-onderzoek* peilt, d.m.v. *inkomensbevraging*, naar de inkomens- en welvaartsverdeling, doelmatigheid van de sociale zekerheid en armoede. De panel telt thans 3 golven (1985-1988-1992). Het onderzoeksdesign kreeg de naam Sociaal-Economisch Panel (SEP). De *UIA-panel*, opgestart in 1992, richt zich op de *socio-demografische kenmerken van de Belgische bevolking*. Voor de moduele werken en inkomen en voor het ontwerp van het onderzoeksplan werd beroep gedaan op de expertise van het CSB.

Dataverzameling

De originele *SEP*-steekproef is een *geclusterde en gestratificeerde EPSEM steekproef*. Alle Belgische gemeenten werden gestratificeerd volgens gewest en volgens het gemiddeld belastbaar per capita inkomen. In elk strata werden 10 gemeenten gerandomiseerd gekozen. Vervolgens werden 7.000 huishoudens geselecteerd uit de bevolkingsregisters via een systematische probaliteitssteekproef. Om de betrouwbaarheid van de cross-sectionele analyses te verhogen werd het panel in '92 aangevuld met 921 nieuwe huishoudens, bekomen via een afzonderlijke steekproef die qua design identiek is aan de vorige. In totaal werden 3.821 huishoudens bevestigd.

Ook de *clustersteekproef* van het *PSBH*-panel verliep in 2 fasen. De doelstelling was het realiseren van 2.000 bevestigde huishoudens in Vlaanderen en Wallonië, en 1.000 in Brussel. Dit gebeurde door middel van 3 steekproeven. In eerste instantie werden de clusters per steekproef verdeeld over alle gemeenten, op zodanige wijze dat de toewijzingskans proportioneel is aan het aantal inwoners in de gemeente. De huishoudens werden geselecteerd uit het Rijksregister. Voor Brussel werd beroep gedaan op het NIS. In totaal werden 4.439 huishoudens bevestigd.

De *gegevensverzameling* verloopt via face-to-face interviews. Er wordt gewerkt met een gezinsvragenlijst te beantwoorden door het gezinshoofd, en met een individuele vragenlijst te beantwoorden door alle volwassenen. Bij afwezigheid van een gezinslid wordt de vragenlijst achteraf schriftelijk ingevuld door de betrokkene of wordt gewerkt met proxy-interviews. In PSBH zijn proxy-interviews uitgesloten o.w.v. de vragen naar persoonlijke waardenbeleving. Informatie over de kinderen wordt wel bekomen via proxy-interviews.

SEP vertrouwt de organisatie van het veldwerk toe aan het onderzoeksbureau Dimarso. De briefing van het interviewersteam gebeurt in aanwezigheid van CSB-onderzoekers.

De interviewers ingezet door het *UIA*-team, zijn aangesloten bij het Interuniversitair Netwerk, een project van het Steunpunt Politiek Opinie-onderzoek (KUL). De *ULg*-interviewers werden voor Brussel gerecrueteerd uit het netwerk dat wordt gecoördineerd door de franstalige partner van het Steunpunt Politiek Opinie-onderzoek. De interviewers in Wallonië tenslotte werden gerecrueteerd door de medewerkers van het Steunpunt in Luik.

Data-organisatie

De transformatie van ruwe gegevens naar gebruiksvriendelijke bestanden via het aanmaken en groeperen van variabelen verliep op een identieke manier voor beide gegevensbronnen.

Per panel-golf werden bestanden aangemaakt met gegevens op *huishoudniveau* en met gegevens op *individueel analyse-niveau*. De bestanden zijn opgebouwd als eenvoudige *rechthoekige data-matrices* waarbij de rijen gevormd worden door de onderzoekseenheden (huishoudens of individuen) en de kolommen door de variabelen.

Door de gegevens van verschillende golven te combineren (via sortering en koppeling) wordt een correcte schatting mogelijk van veranderingen die over de tijd optreden in de onderzoekspopulatie. Tevens is elke afzonderlijke panel-golf, mits weging, representatief voor de populatie op het ogenblik van de bevraging.

Data-cleaning

Voor beide bestanden worden inhoudelijk gezien dezelfde controles uitgevoerd. In de gebruikte methode zijn echter verschillen merkbaar. De onderzoeksgroepen ontwikkelden onafhankelijk van mekaar eigen controleprogramma's.

Volgende controles werden standaard toegepast zowel door PSBH als door SEP:

- controle op 'wilde codes' die voornamelijk het gevolg zijn van ponsfouten
- controle op de opvolging van filters in de vragenlijst
- controle van extremen (vooral van inkomens)
- controle op dubbeltellingen van inkomens
- controle op consistenties (bijvoorbeeld m.b.t. activiteit en inkomen)
- 'cross-wave' controles van geslacht en leeftijd

Imputatie

Bij item non-respons op zowel gezins- als individuele inkomensvariabelen werd een waarde geïmputeerd. Waar mogelijk werd een inkomen afgeleid uit het opgegeven totaal gezinsinkomen. Dit is het geval voor huishoudens waar maximum 2 inkomens ontbreken, m.n. het inkomen van het gezinshoofd en/of het inkomen van de partner. In andere gevallen werd een gemiddelde- of hot-deck-imputatie toegepast.

In de bestanden is een variabele opgenomen die toelaat de gevallen met een bijgeschat inkomen te onderscheiden. De toegepaste procedure is hetzelfde voor PSBH als voor SEP.

Weging

De oorspronkelijke *SEP*-steekproef is zelfwegend. Voor cross-sectionele analyses, uitgevoerd op de gegevens uit 1985 dient bijgevolg niet gewogen te worden. Voor alle andere analyses dient men te wegen met de geschikte cross-sectionele of longitudinale gewichten.

Cross-sectionele gewichten corrigeren voor differentiële selectie- en differentiële responskansen. Daarnaast corrigeren ze ook voor een eventuele niet toevallige spreiding van de non-respons over de diverse categorieën.

Voor longitudinale analyses waarbij gegevens van verschillende enquêtejaren worden gecombineerd, dient te worden gewogen met weegfactoren die uitsluitend corrigeren voor eventuele differentiële responskansen.

De originele *PSBH*-steekproef werd getrokken met een oververtegenwoordiging van de Waalse en Brusselse huishoudens. Ongelijke design- en responskansen werden gecorrigeerd door opweging naar de populatieverdeling over de gewesten.

